

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ

ΣΤΑΥΡΙΩΤΙΚΑ

Βιογραφικό - Μυθιστορηματικό διήγημα

ΒΕΡΟΙΑ 2012

COPYRIGHT

Μουρατίδης Κωνσταντίνος
Μ. Καρακωστή 8
Βέροια - 591 00
Τηλ.: 23310 63804

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Καραμανλίδης Ν. & ΣΙΑ Ο.Ε.
Νέα Νικομήδεια Ημαθίας
Τηλ.: 23310 90339, 90234

*Αφιερώνεται με πολλή αγάπη
στον εγγονό μου Κων/νο Παύλου Μουρατίδη,
καθώς και σ' όλα τα παιδιά του Σταυρού*

*Αισθάνομαι την ανάγκη
να ευχαριστήσω δημόσια
τον αγαπητό μου φίλο
και έγκριτο ιστοριογράφο
του Νομού μας
κ. Γεώργιο Χιονίδη,
καθώς και τον συγχωριανό μου
αρχαιολόγο κ. Σταύρο Ζαμπέτα,
για τις πολύτιμες συμβουλές τους.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	σελ. 7
Καλοκαίρι του 1954	9
Επόμενη μέρα	13
Η συμβουλή του κυρ - Θανάση	23
Κωμικοτραγικές παρεξηγήσεις	27
Κίνητρα και εμπειρίες	31
Η ιστορία των Ποντίων του Σταυρού	35
Οι δραστηριότητες των κατοίκων	41
Χριστούγεννα του 1958	47
Η ιστορία του προπάππου μου	51
Η μάχη του Σταυρού	63
Η οικονομική κρίση	69
Μύθος ή πραγματικότητα	71

Πρόλογος

Τα πρώτα ζωντανά όντα που εμφανίστηκαν σ' αυτό το μέρος, μετά την ανάδυσή του απ' τη θάλασσα, ήταν τα πολύχρωμα τζίτζιρια με το παράξενο και αθόρυβο πέταγμά τους που ζούσαν εδώ κατά μυριάδες. Στα κατοπινά χρόνια οι άνθρωποι που ήρθαν εδώ να κατοικήσουν, είτε γιατί εκτίμησαν τα πλεονεκτήματα του τόπου, είτε για να σωθούν κυνηγημένοι από εχθρούς, στην παρουσία των τζίτζιριών βρήκαν ένα διασκεδαστικό κι ευχάριστο φίλο.

Ιδιαίτερα όμως, τα τζίτζιρια αγαπήθηκαν κι εκτιμήθηκαν πολύ απ' τα παιδιά τους που για χάρη τους μελοποίησαν ένα ποίημα που το τραγουδούσαν κάθε φορά που τα συναντούσαν:

Ο Τζίτζιρας, ο μίτζιρας
Ο Τζίτζι - μιτζι - χότζιρας
Ανέβηκε στη τζίτζιριά
Να φάει τζίτζιρόφυλλα.

Η εντονότερη σχέση μεταξύ παιδιών και τζίτζιριών ήταν η δική μου, που η μοίρα μου ήθελε να γεννηθώ στις 10 Οκτωβρίου του 1943, σ' αυτό το χωριό.

Καλοκαίρι του 1954

Μέχρι τα έντεκά μου χρόνια, η ζωή μου δεν διέφερε καθόλου από τη ζωή των άλλων παιδιών του χωριού. Ίσως να υπήρχε μία μόνο εξαίρεση που έκανε τη διαφορά. Και, αυτή η εξαίρεση ήταν το γεγονός ότι, από τα έξι μου χρόνια, μου ανέθεσαν οι γονείς μου την επιμέλεια και την φροντίδα της κυρά - Κατίνας.

Η κυρά - Κατίνα, ήταν μια πανέμορφη και παραγωγική - τατη αγελάδα που διατηρούσε η οικογένεια, μεταξύ πολλών άλλων βοοειδών και προβάτων.

Όμως, όσο όμορφη ήταν, άλλο τόσο ήταν και ζημιάρα. Κάθε φορά που έβλεπε καλαμποκιές στο διάβα της, όσο χόρτο και να υπήρχε μπροστά της δεν το έδινε καμία σημασία. Προκειμένου δε να γευτεί τις καλαμποκιές δεν τη σταματούσε τίποτε. Ασφαλώς, δεν θα μπορούσε να τη σταματήσει ούτε ο μικρόσωμος και λεπτοκαμωμένος αφέντης της.

Σπάνιες ήταν οι φορές που επέστρεφα στο σπίτι μου χωρίς πληγές και εκδορές που προκαλούνταν στη προσπάθειά μου να τη συγκρατήσω, αφού εκείνη με μεγάλη ευκολία μ' έσερνε μαζί της με το σχοινί που την κρατούσα.

Οι σκληρές, λοιπόν, συνθήκες διαβίωσης σε συνδυασμό με την κακή διατροφή μου διαμόρφωσαν τη μικρή, αλλά και ισχυρή σωματική μου διάπλαση. Για το λόγο αυτό υποθέτω ότι, ακόμη και σήμερα, οι μεγαλύτεροί μου μ' αποκαλούν χαϊδευτικά Κωστάκη.

Η σχολική περίοδος του 1954 πλησίαζε προς το τέλος της. Μια μέρα, στο μάθημα των Θρησκευτικών, ο δάσκαλος ρώτησε τους μαθητές:

«Από που προέρχεται το όνομα του χωριού σας;».

Ο πιο ρομαντικός και θαρραλέος μαθητής στη τάξη, που πιθανόν να ήταν και ο εμπνευστής του ποιήματος, σήκωσε επίμονα το χέρι του. Τότε ο δάσκαλος, μη μπορώντας να πράξει διαφορετικά, αφού ήταν το μοναδικό χέρι που έβλεπε υψωμένο είπε:

«για πες μας Κωστάκη από που προέρχεται το όνομα του χωριού σας;».

- Από τα τζιτζίρια κύριε, απάντησα εγώ προκαλώντας τα γέλια των συμμαθητών μου. «Και πώς το συμπεράνες αυτό;» ξαναρώτησε ο δάσκαλος.

Από το πέταγμά τους, γιατί τα φτερά τους με το σουβλερό σώμα τους, καθώς πετούν σχηματίζουν ένα Σταυρό. Αυτή τη φορά οι συμμαθητές μου έμειναν άφωνοι και προς στιγμή πίστεψαν ότι η απάντησή μου μπορεί να ήταν ορθή, αφού το χωριό μας και πολλά τζιτζίρια είχε και το σχήμα του Σταυρού υπήρχε, όταν τα έβλεπαν να πετούν.

Ο δάσκαλος που δεν γέλασε, αλλά και δεν ικανοποιήθηκε απ' την απάντηση που έλαβε, διηγήθηκε τότε στους μαθητές το, σχετικά με το όνομα του χωριού περιστατικό, που αναφέρει η αλάνθαστη εκκλησιαστική παράδοση: «Η άμαξα που μετέφερε στα χωριά το σκήνωμα του οσίου Αντωνίου (που φέρεται, σύμφωνα με την παράδοση να έζησε μεταξύ 950-1050 μ.Χ.) διέσχισε το χωριό σταυροειδώς. Σε αυτό το γεγονός οφείλεται τ' όνομα του χωριού σας» είπε ο δάσκαλος.

Η τελευταία φράση του, αν και είναι μύθος, κρύβει τη σωστή απάντηση για την προέλευση του ονόματος που μας την αποκαλύπτει με τη μορφή «χρησμού»: Την εποχή εκείνη στο χωριό υπήρχαν μόνο δυο δρόμοι που το διέσχισαν σταυροειδώς.

«Στο ασφαλές αυτό συμπέρασμα» είπε ο δάσκαλος, «μας οδηγεί η λογική σκέψη ότι, σε διαφορετική περίπτωση δεν θα μπορούσε η άμαξα να διασχίσει το χωριό σταυροειδώς με αποτέλεσμα να αμφισβητηθεί ο «χρησμός» και να προ-

καλέσει αρνητικές εντυπώσεις σε βάρος της Θρησκευτικής παράδοσης και της εκκλησίας».

Όμως ο χρόνος -παρά τις ευχές μου περί του αντιθέτου- όσο σκεφτόμουν την υιοθετημένη αγελάδα μου φαινόταν ότι κυλούσε γρηγορότερα.

Η Κυρά - Κατίνα δεν μ' άφησε να χαρώ ακόμη και τη στιγμή που παρέλαβα στα χέρια μου το ενδεικτικό προβιβασιμού μου στην πέμπτη τάξη. Το κουρασμένο μυαλουδάκι μου βασάνιζε η ιδέα ότι, μέχρι την έναρξη της νέας σχολικής περιόδου δεν θα εύρισκα άλλη ευκαιρία να ξανασιμίσω με τους φίλους μου. Γι αυτό, όλες τις υπόλοιπες ώρες, μέχρι το σούρουπο, τις πέρασα μαζί τους.

Επιστρέφοντας στο σπίτι μου εξουθενωμένος απ' το ξέφρενο τρεχαλητό, παίζοντας στις αλάνες και κυνηγώντας βουτηχτάκια στις όχθες του ποταμού, με μια ανάσα ήπια ένα ποτήρι γάλα που μου ετοίμασε η μητέρα μου και ξάπλωσα στο κρεβάτι μου.

Με την έμμονη ιδέα που βασάνιζε όλη μέρα το μυαλουδάκι μου, θα περίμενε κανείς ότι, όσο κουρασμένος και να ήμουν, θα περνούσα μια εφιαλτική νύχτα. Όμως ο ύπνος μου, αν και ήταν συντομότερος απ' όσο χρειαζόταν ένα παιδί της ηλικίας μου, έμοιαζε «μονορούφι» σαν το γάλα που ήπια. Εντελώς διαφορετικά από αυτά που περίμενα να συμβούν, ήταν τα γεγονότα της επόμενης μέρας.

Η κυρα Βασιλική με τα παιδιά της το 1953

Επόμενη μέρα

Ο ήλιος ήταν ακόμη κρυμμένος πίσω από τις κορυφές του Χορτιάτη, όταν η μητέρα μου μπήκε στο υπνοδωμάτιό μου. Αρκετά λεπτά καθόταν δίπλα μου ασάλευτη. Παρακολουθούσε τον πρωτότοκο γιο της που κοιμόταν ανάλαφρα και λυπόταν να τον ξυπνήσει. Όμως δεν μπορούσε να κάνει κι αλλιώς. Έπρεπε να τον ξυπνήσει, γιατί ήταν εντολή του πεθερού της.

Η άρνηση εκτέλεσης μιας εντολής πεθερικών, θεωρούνταν τότε μεγάλη ασέβεια και κάτι τέτοιο, η πάντα υπάκουη σε βαθμό δουλοπρέπειας κυρα - Βασιλική, δεν τολμούσε ούτε να το διανοηθεί.

Επιτέλους! Μετά από πολλά χάδια και αρκετές σπαρτακτικές γι αυτήν παρακλήσεις, ο μικρός Κωστάκης άνοιξε τα μάτια του.

«Σήκω αγοράκι μου να πεις το γάλα σου και μετά κατέβα στην αυλή που σε περιμένει ο παππού σου.»

Προς στιγμή σκέφτηκα να γυρίσω στο άλλο πλευρό για να συνεχίσω τον ύπνο που δεν χόρτασα. Όμως θυμήθηκα μια υπόσχεση που μ' έδωσε πριν λίγο καιρό ο παππούς μου, αυτή μ' ανάγκασε να πεταχτώ σαν ελατήριο από το κρεβάτι μου. Ήπια το γάλα πάλι μονορούφι, ντύθηκα στα γρήγορα και τρέχοντας κατέβηκα στην αυλή. Εκεί, παππούς και γιαγιά μαζί με περίμεναν ανυπόμονοι.

Ο ήλιος, μισοβγαλμένος σχεδόν απ' την κορυφή του Χορτιάτη, στην προσπάθειά του να σκαρφαλώσει και να την ξεπεράσει για να φωτίσει την πλάση και να ζεστάνει τη γη, ήταν κατακόκκινος.

Ο παππούς μου, κρατώντας στα χέρια του μια γκλίτσα και

μια μικρή καμωμένη από καλάμι αυτοσχέδια φλογέρα, δεν μ' άφησε χρόνο να πω ούτε καλημέρα.

«Σήμερα θα γίνεις τσοπανόπουλο. Θα πας μόνος σου να βοσκήσεις τα πρόβατα, κει στην «ΠΕΤΡΑ» στα τσαΐρια. Πάρε κι αυτά μαζί σου να τα έχεις για ασφάλεια και για συντροφιά», μου είπε χαμογελώντας.

«Πάρε κι αυτά για να φας όταν πεινάσεις», είπε η γιαγιά μου η Κεράσα, καθώς περνούσε στον ώμο μου τον ντροβά. Μέσα είχε: ένα παγούρι με νερό, μισό πλαστό ψωμί κι ένα κομμάτι τυρί.

- Κι εγώ νόμιζα ότι θα πηγαίναμε μαζί για να μου δείξεις το μέρος που φυτρώνουν οι μπίλιες (βόλοι), είπα δείχνοντας την δυσαρέσκειά μου.

«Αυτό που σου υποσχέθηκα θα γίνει μιαν άλλη μέρα. Σήμερα είναι ανάγκη να πας μόνος σου, γιατί εμείς έχουμε άλλες δουλειές να κάνουμε», απάντησε ο παππούς μου καθησυχάζοντάς με.

- Καλά, αποκρίθηκα κι έτρεξα ξοπίσω από τα πρόβατα που, εν τω μεταξύ, ο παππούς τα έβγαλε από το μαντρί.

Για μια στιγμή κοντοστάθηκα και κοιτάζοντάς τον είπα: - Μην νομίζεις ότι πίστεψα τις χαζομάρες που μου είπες. Αν δεν πας στο περίπτερο να μ' αγοράσεις δέκα μπίλιες, ψάξε να βρεις άλλο τσοπάνο. Έπειτα, μόνο όταν πήρα την απάντηση που ήθελα, ξεκίνησα πάλι τρέχοντας για να προλάβω τα πρόβατα που είχαν απομακρυνθεί.

Σ' όλο το δρόμο, μέχρι το βοσκότοπο της «ΠΕΤΡΑΣ» όσο σκεφτόμουν ότι απαλλάχτηκα απ' τη ζημιάρα την αγελάδα μου, αλλά και το γεγονός ότι ο παππούς μ' εμπιστεύθηκε μια τόσο υπεύθυνη εργασία, ένιωθα τα πόδια μου να μην πατούν στη γη. Ποτέ ξανά στην ζωή μου δεν ένιωσα τόσο έντονα συναισθήματα χαράς και υπερηφάνειας.

Τα συναισθήματά μου διατρανώθηκαν ακόμη περισσότερα, από τα επαινετικά λόγια που άκουγα, κυρίως από τους

γεροντότερους που συναντούσα στον δρόμο μου.

Τα ευχάριστα λόγια τους, αλλά και οι παραστάσεις που έζησα κείνη τη μέρα, καθώς διάβαινα το φιδογυριστό δρόμο, μέχρι να φτάσω με τα πρόβατά μου στα βοσκοτόπια, καταγράφηκαν στη μνήμη μου και παρέμειναν μέχρι σήμερα ανεξίτηλα.

Τα θυμάμαι όλα και μπορώ να τα περιγράψω ένα-ένα με κάθε λεπτομέρεια:

- Το πρώτο μπράβο μου το είπε ο γείτονάς μας ο μπαρμπα-Γιώργος.

Λίγο πιο πέρα, άκουσα πολλά συγχαρητήρια από τον μπαρμπα-Χαράλαμπο και τον γείτονά του τον Θεόφιλο τον ψάλτη, που απολάμβαναν τον πρωινό καφέ τους στον παχύ ίσκιο της κληματαριάς. Κάλεσαν μάλιστα στην συντροφιά τους και τη θεία τη Σταυρουλίνα την Παπαδοπουλίνα, που κείνη την ώρα περνούσε απ' το δρόμο. Όμως εκείνη αφού τους ευχαρίστησε τους είπε: «Πάω επίσκεψη στη Χαλατσιάβα, της το υποσχέθηκα από βραδύς και πρέπει να τηρήσω τον λόγο μου».

Η θεία Σταυρουλίνα όταν μ' αντίκρισε σταυροκοπήθηκε τρεις φορές. Μετά σταυρώνοντας κι εμένα μου ευχήθηκε να πάω στην ευχή του Χριστού και της Παναγίας.

Στη συνέχεια, λίγα μέτρα παρακάτω, συνάντησα άλλους δυο γέροντες που συνομιλούσαν μεταξύ τους. Ήταν ο Μουχαήλ όπως τον αποκαλούσε ο παππούς μου και ο γερο-Ζμητλής.

«Νέπρε εσύ ημπορείς μοναχός σις να εφτάσατα ζαπ από-σα πρόβατα;» ρώτησε με απορία ο Ζμητλής..

- Μπορώ-μπορώ, απάντησα με υπερηφάνεια

«Νέπρε τίνος μωρόν είσαι;» ρώτησε, αυτήν την φορά ο γερο-Μουχαήλ.

- Είμαι εγγονός του Κούρτου, απάντησα πιο δυνατά επειδή μου φάνηκε ότι ένας από τους δύο δεν άκουγε πολύ καλά.

«Ατώρα δέβα πλαν, αφού είσαι ο εγγονός τη Κούρτονος, είμαι σίγουρος ότι εξέρτς καλά τη δουλείας», αποκρίθηκε ο Ζμητλής.

Και να ήθελα να παραμείνω ακόμα λίγο, για να συνομιλήσω μαζί τους, δεν μ' άφηναν τα πρόβατά μου που βιάζονταν να φθάσουν γρήγορα στο μέρος που γνώριζαν καλά, για να ικανοποιήσουν την πείνα τους.

Περνώντας τη γέφυρα που ένωνε το χωριό με το βοσκότοπο της «ΠΕΤΡΑΣ» σχεδόν απέναντι, λίγα μέτρα πιο πέρα προς την Ανατολή, και μερικές δεκάδες μέτρα νότια από το σημερινό γήπεδο ποδοσφαίρου, υπήρχε μια μακρόστενη τσιμεντένια στέρνα στη οποία έτρεχε αδιάκοπα το δροσερό νερό μιας βρύσης.

Σ' αυτήν, εκτός από τα πρόβατα των τσελιγκάδων, ξεδιψούσαν και όλα τα ζώα του χωριού.

Στο σημείο αυτό, οι χωριανοί που διατηρούσαν μεγάλα ζώα (αγελάδες-βουβάλια) τα έφερναν κάθε πρωί για να τα παραδώσουν στον υπεύθυνο τσοπάνο του χωριού. Από 'δω επίσης, τα παραλάμβαναν οι ίδιοι λίγο πριν το ηλιοβασίλεμα.

Ήμουν ο πρώτος βοσκός που έφτασα στη βρύση με τα πρόβατά μου. Επειδή ένιωθα ερωτευμένος με τη φύση, γιατί από πολύ μικρός ταυτίστηκα μαζί της, ανέβηκα πάνω στη στέρνα, και για λίγα λεπτά της ώρας αγνάντευα ολόγυρα απολαμβάνοντας τις ομορφιές της.

Ύστερα, κάθισα πάνω στην ήδη ζεσταμένη από τις ηλιαχτίδες τσιμεντένια στέρνα κι άρχισα να πλάθω όνειρα για το μέλλον μου. Σ' όλα όμως τα όνειρά μου, το χωριό και το περιβάλλον με συνόδευαν παντού και πάντα.

Η εξάρτηση που ένιωθα, ήταν τόσο έντονη που μ' έκανε να μη μπορώ να φανταστώ τον εαυτό μου μακριά τους.

Δεν πρόλαβα να σκουπίσω τα δάκρυά μου, όταν αντίκρισα το τσοπάνο του χωριού που με πλησίασε χωρίς να τον αντι-

ληφθώ.

«Τι πρόβλημα έχεις και κλαις;»

«Τίποτα-τίποτα» απάντησα, ρίχνοντας στο πρόσωπό μου μερικές χούφτες νερό, για να σβήσω τα σημάδια που με πρόδωσαν.

«Κανένας δεν κλαίει στα καλά καθούμενα. Εμείς τώρα είμαστε συνάδελφοι και πρέπει να βοηθιούμαστε. Γι' αυτό, πες μου τι σου συμβαίνει». Αυτά και άλλα πολλά μου έλεγε ο τσοπάνος μέχρι να μ' αναγκάσει να μιλήσω.

«Να, σκέφτομαι ότι μια μέρα θα φύγω απ' το χωριό και δε θα ξαναδώ τα βοσκοτόπια και το ποτάμι μας.»

«Βρε, τι ανάποδος που είναι αυτός ο κόσμος, άλλος κλαίει γιατί δεν μπορεί να φύγει κι αυτός εδώ κλαίει επειδή θα φύγει. Δώσ' μου τα νιάτα σου να φύγω 'γω και συ μείνε δω για μένα, όσο θέλεις. Επειδή όμως αυτό δεν μπορεί να γίνει, πάρε ένα τετράδιο κι ό,τι βλέπεις γράφτο ή ζωγράφισέ το, για να τόχεις μαζί σου κει που θα πας», μου είπε κι απομακρύνθηκε για να μαζεύει τα ζώα που του έφερναν οι χωρικοί.

Απ' την επόμενη κιόλας μέρα, στο ντορβά μου δεν είχα μόνο το προσφάι μου. Αναπόσπαστο κομμάτι του ήταν ένα τετράδιο που το κουβαλούσα πάντα μαζί μου.

Σ' αυτό κατέγραφα τις περιπέτειές μου, τις εμπειρίες μου και όλες τις ιστορικές αφηγήσεις των παππούδων μου, αλλά και κάθε τι που είχε σχέση με το χωριό και τη ζωή των κατόικων.

Όπως ήταν φυσικό, στο τετράδιό μου τα βοσκοτόπια και το ποτάμι κατείχαν την πρώτη θέση, αρχής γενομένης από την «Πέτρα»: Η ονομασία της ανάγεται στο μακρινό παρελθόν: Οι άνθρωποι που ζούσαν την εποχή εκείνη, ονόμασαν την περιοχή «ΠΕΤΡΑ» επειδή ήταν καλυμμένη με χαλίκια και πέτρες που μετέφεραν τα ορμητικά νερά του Αλιάκμονα, κάθε φορά που αυτός πλημμύριζε.

Σε κατοπινές όμως πλημμύρες, σωριάζονταν πάνω τους, άλλα προσχλωσιγενή υλικά (χώματα - λάσπη), με αποτέλεσμα να μεταβληθεί η περιοχή σε ανεκτίμητο και πλούσιο βοσκότοπο.

Τα όριά του, όπως τον γνώρισα εγώ και όσοι τον πρόλαβαν, διαμορφώθηκαν μετά το 1935 που κατασκευάστηκαν τα αντιπλημμυρικά έργα. Τότε καθορίστηκε το μήκος και το πλάτος της έκτασης της «ΠΕΤΡΑΣ»:

Τα ανατολικά σύνορά της ήταν το αποξηραντικό κανάλι που αρχίζει από το εργοστάσιο του Παντελίδη και συνεχίζοντας νότια, διαχωρίζει τις κτηματικές εκτάσεις των οικισμών Σταυρού και Ξεχασμένης.

Το άλλο αποξηραντικό κανάλι στο οποίο καταλήγει η ανατολική πλευρά του χωριού, ήταν τα δυτικά σύνορα της. Τα νότια σύνορά της ήταν η Παλιομάννα, που χώριζε την Πέτρα από τα χωράφια του Τσακιρίδη του «φαρά». Αργότερα η Παλιομάννα έγινε στραγγιστικό κανάλι μέσα στο οποίο, πριν λίγα χρόνια, έπεσε με το τρακτέρ του ο αείμνηστος Βασίλειος Κοτοπούλης.

Προς βορρά, η «Πέτρα» συνόρευε με τη δημόσια επαρχιακή οδό Βεροίας - Θεσ/νίκης.

Εκτός απ' το βοσκότοπο της «ΠΕΤΡΑΣ» στο Σταυρό υπήρχαν άλλοι τρείς. Οι δύο ήταν μικρότεροι σε έκταση και εξυπηρετούσαν τις ανάγκες κυρίως των προβάτων:

α) Τ' αλώνια, που χρησιμοποιούνταν παράλληλα και ως χώρος αλωνισμού των σιτοδεμάτων. Ο χώρος αυτός, καταλάμβανε όλη την έκταση που βρίσκεται μεταξύ της οδού π. Μελά, που διέρχεται μπροστά από τον παιδικό σταθμό και των μνημάτων που δημιουργήθηκαν το 1925. Παλαιότερα ο χώρος ταφής των νεκρών, βρισκόταν πίσω από την εκκλησία του Αγίου γεωργίου, που σήμερα αποτελεί μέρος του οικοπέδου των Α/φων Κων/νου και Αλέξανδρου Παπαϊωάννου. Στ' αλώνια, αργότερα, αναπτύχθηκε ένας νέος συνοικισμός.

β) Ο 40 περίπου στρεμμάτων χώρος στον οποίο βρίσκεται το κτίριο του ΤΟΕΒ, συμπεριλαμβανομένης και όλης της έκτασης που ανήκει στο τώως εργοστάσιο κονσερβοποιίας του συνεταιρισμού.

γ) Ο «Τριφυλλώνας». Η ονομασία του οφείλεται στο τριφύλλι που ήταν το βασικότερο φυτό, μεταξύ των άλλων που έσπειρε πειραματικά η Δ/ση Γεωργίας.

Ο χώρος αυτός βρισκόταν στην άλλη πλευρά του ποταμού απέναντι από το εργοστάσιο και αποτελούσε τμήμα της περιοχής που ονομάζεται «ΖΙΓΡΑ».

Το όνομά της προέρχεται από το ψιλό χόρτο TZIBA, το γνωστό σε μας ως μουχρίτσα ή μαχαιρίτσα που ευδοκίμούσε στην περιοχή και χρησίμευε για την κατασκευή στρωμάτων. Με το πέρασμα των χρόνων αποσπάστηκε το γράμμα Τ και με παραφθορά της λέξης η περιοχή ονομάστηκε «ΖΙΓΡΑ».

Η ιστορία του Σταυρού, αλλά και η αιτία εγκατάστασης ανθρώπων που, ως γεγονός ανάγεται στο μακρινό παρελθόν, συνδέεται άμεσα με την ύπαρξη του ποταμού. Για το λόγο αυτό, θεωρώ ότι είναι αναγκαίο να αναφέρουμε το όνομά του που παραμένει άγνωστο μέχρι σήμερα:

Το όνομα, λοιπόν, του ποταμού ήταν «ΚΑΡΑΒΟΣ». Οφείλεται στις πολλές καραβίδες που ευδοκίμούσαν σ' αυτόν, λόγω των καθαρών και δροσερών υπόγειων νερών. Επειδή όμως οι πηγές που τον κρατούσαν ζωντανό και εύρωστο, βρίσκονταν στα δάση που κάλυπταν την περιοχή την οποία διέσχιζε, το όνομα του ποταμού μεταφέρθηκε και ταυτίστηκε με τις πηγές του.

Έτσι, ο ποταμός έχασε τ' όνομά του, αλλά θα παραμείνει αθάνατος, γιατί το χάρισε για πάντα στη μάνα που τον γέννησε και τον κρατάει ζωντανό μέχρι και σήμερα.

Εκτός απ' τ' όνομά του ο ποταμός του Σταυρού διατηρεί κρυμμένα κι άλλα μυστικά. Σπουδαιότερα εξ αυτών είναι τα εξής:

- α. Ο τρόπος δημιουργίας του.
- β. Η διαδρομή του ποταμού.
- γ. Η ανεκτίμητη προσφορά του στους κατοίκους.

Τρόπος δημιουργίας του ποταμού.

Τα προσχωσιγενή υλικά (χώματα - λάσπη) που μετέφερε ο Αλιάκμονας στο κάμπο άλλαξαν την κοίτη του. Αυτό συνετέλεσε στο να μη μπορούν πλέον τα νερά του να εισέρχονται και να κατακλύζουν το κάμπο. Βέβαια, υπήρχαν και περιπτώσεις που, λόγω παρατεταμένων χιονοπτώσεων και έντονων βροχοπτώσεων, τα νερά του Αλιάκμονα υπερχείλιζαν και κατέκλυζαν τον κάμπο.

Μια από τις μεγαλύτερες πλημμύρες συνέβη το έτος 1933 και προκάλεσε ανυπολόγιστες καταστροφές. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σ' εκείνη την πλημμύρα το μοναδικό σημείο του κάμπου μέχρι την Αλεξάνδρεια, που έμεινε πάνω από την στάθμη των υδάτων, ήταν ο οικισμός Σταυρού, στον οποίο βρήκαν καταφύγιο σωτηρίας ακόμη και άγρια ζώα του δάσους. Τα ανωτέρω επιβεβαιώνουν οι μαρτυρίες εκείνων που τη βίωσαν.

Παρόμοιο γεγονός με την αλλαγή της κοίτης του Αλιάκμονα συνέβη και με τον κυριότερο στην περιοχή μας παραπόταμό του, για τους ίδιους λόγους. Έτσι, τα νερά που μετέφερε από την περιοχή της Νάουσας, μαζί με τα νερά του Αλιάκμονα βρήκαν διέξοδο και χύνονταν πλέον στη θάλασσα.

Αργότερα (1935 - 1939) στη κοίτη του παραπόταμου κατασκευάστηκε η σημερινή τάφρος '66.

Τα νερά όμως των βροχών και του χιονιού που καταστάλαζαν στο υπέδαφος, μαζί μ' αυτά που συγκροτούσαν τα δάση της περιοχής, ακολουθώντας το νόμο της φύσης, άρχισαν να ρέουν προς το χαμηλότερο σημείο, δημιουργώντας ένα ρέμα. Σιγά-σιγά όμως, η ορμή των νερών που μετέφερε το ρέμα

βάθαινε και πλάταινε την κοίτη του, με αποτέλεσμα να γεννηθεί ο ποταμός «ΚΑΡΑΒΟΣ» .

Η διαδρομή του.

Με μερικές μόνο μεταβολές, η διαδρομή του ποταμού διατηρήθηκε σχεδόν ανέπαφη μέχρι το έτος 1935.

Εκείνη τη χρονιά, όπως αναφέραμε, άρχισαν να κατασκευάζονται τα μεγάλα αποξηραντικά και αντιπλημμυρικά έργα που άλλαξαν τη φυσιογνωμία ολόκληρου του κάμπου. Η δε φαγάνα που άνοιξε το κανάλι από τον «ΠΟΡΟ» μέχρι το «ΜΗΔΕΝ» για να οδηγηθούν τα νερά το ποταμού στο Λουδία κι από 'κει να καταλήξουν στη θάλασσα, νέκρωσε το μεγαλύτερο τμήμα της αρχικής κοίτης του που ονομάστηκε «παλιομάννα».

Η φιδογυριστή πορεία της που άρχιζε λίγα μέτρα δεξιότερα από τη γέφυρα που υπάρχει σήμερα, κοντά στο «Πόρο» και κατέληγε στη λίμνη των Γιαννιτσών, λειτουργούσε ως στραγγιστικό κανάλι, αλλά και ως σύνορο που διαχωρίζε τα μεγάλα τσιφλίκια από τα χωράφια των κατοίκων του χωριού.

Αργότερα, τα μηχανήματα που ισοπέδωσαν τα χωράφια, μετά τον αναδασμό που έγινε στη δεκαετία του '50, εξαφάνισαν τα ίχνη της Παλιομάννας και μαζί μ' αυτή μια ιστορία πολλών αιώνων.

Η προσφορά του ποταμού.

Ο ποταμός, εκτός από την αφθονία ψαριών και καραβίδων με τα οποία έθρεψε γενιές πολλών αιώνων, έκρυβε ακόμα ένα μυστικό με δύο προεκτάσεις, που τις γνωρίζω από πρώτο χέρι και προσωπική αντίληψη:

α) Η κοίτη του ποταμού με τους πυκνόφυτους καλαμιώ-

νες στις όχθες του, αποτελούσε την πιο ασφαλή δίοδο διαφυγής των κατοίκων, αλλά και της εκστρατείας των ελληνικών στρατιωτικών αποσπασμάτων κατά των Κομιτατζήδων Βουλγάρων. Αυτή τη δίοδο χρησιμοποιούσε και ο Μακεδονομάχος παππούς μου «Καπετάν Βαγγέλης». Οδηγώντας την πλάβα του (είδος βάρκας χωρίς καρίνα), έφτανε στη λίμνη των Γιαννιτσών.

Εκεί, μέσα στις φυλλωσιές των πυκνόφυτων καλαμιών της λίμνης, στο ύψος του Π. Σκυλιτσιού, κατασκεύασε μια καλύβα. Από 'κει παρακολουθούσε τις κινήσεις των Κομιτατζήδων και κάθε φορά που εντόπιζε το κρησφύγετό τους, οδηγούσε εναντίον τους τα Ελληνικά αποσπάσματα που δρούσαν στην περιοχή.

β) Μετά την αποχώρηση των Τούρκων, οι κάτοικοι του χωριού έβγαζαν πηλό από τις όχθες του ποταμού και κατασκεύαζαν πλιθιά. Μ' αυτά έκτισαν τα πρώτα σπίτια τους, αντικαθιστώντας τα ξύλινα παραπήγματα, που μέχρι τότε χρησιμοποιούσαν για κατοικίες.

Η συμβουλή του κυρ-Θανάση.

Με τα φτερά της φαντασίας μου που τ' άνοιξα διάπλατα, πετώντας πάνω από θάλασσες και ωκεανούς, από τη στέγνα της «ΠΙΕΤΡΑΣ» βρέθηκα σε χώρες μακρινές. Οι ώρες περνούσαν κι εγώ συνέχιζα να ταξιδεύω. Πήγαινα από χώρα σε χώρα και ολοένα γινόμουν πιο διάσημος και πλουσιότερος.

Ποτέ όμως δεν ξέχασα το χωριό μου. Πάντοτε το θυμόμουν με νοσταλγία και προσέφερα, ακόμη και σ' αυτούς που δεν μου τη ζητούσαν, κάθε υλική βοήθεια για να γλυκάνω τη ζωή τους.

Όμως, η βραχνή φωνή του τσοπάνη της Κοινότητας στάθηκε πιο αποτελεσματική, ακόμη και από τον καυτό ήλιο που πύρωνε το πρόσωπό μου.

«Τα πρόβατά σου έφυγαν μακριά κι εσύ κάθесαι 'δω και χαζολογάς. Πήγαινε να τα σταλιάσεις σε κανέναν ίσκιο, γιατί θα σκάσουν απ' τη ζέστη. Δεν τα βλέπεις που κουβαριάζονται;»

Αναγκαστικά τότε έγινα δρομέας. Εξ' άλλου, επειδή μου άρεσε πάρα πολύ ο αθλητισμός, το άθλημα του δρομέα και του άλτη επί κοντώ κυριαρχούσαν στα όνειρά μου.

Φτάνοντας στα πρόβατα, ο πιστός πάντα φύλακός τους, ο Λέων, σηκώθηκε και κουνώντας πέρα-δόθε την ουρά του με πλησίασε. Ήταν ένα μεγαλόσωμο και δυνατό τσοπανόσκυλο με μεγάλο κεφάλι που έμοιαζε με λιοντάρι. Γι' αυτό το ονομάσαμε «Λέων».

Το βλέμμα του όμως, από συνήθεια, αλλά και από τις μυρωδιές του περιεχομένου του, έπεσε πάνω στο ντροβά που μέχρι 'κείνη την ώρα τον είχα ξεχασμένο. Σκέφτηκα τότε ν' ανταμείψω το σκύλο μου για τα φιλικά του αισθήματα και τις

πολύτιμες υπηρεσίες του, που αναντίρρητα προσέφερε πάντα. Στα γρήγορα, ξεκρέμασα τον ντροβά απ' τον ώμο μου και κόβοντας ένα κομμάτι απ' το ψωμί μου, το πρόσφερα στο σκύλο μου.

Η κίνησή μου αυτή, προκάλεσε τη ζήλεια μιας προβατίνας που με πλησίασε για να πάρει κι εκείνη το μετρικό της. Μετά ήθελε κι άλλο, κι όσο απομακρυνόμουν, τόσο αυτή έτρεχε ξοπίσω μου. Ύστερα ακολούθησαν κι άλλες προβατίνες που μου θύμισαν ανθρώπινη συμπεριφορά.

Το γεγονός αυτό, ήταν μια πολύτιμη εμπειρία για μένα, που έκανε ευκολότερη την διαδικασία επιστροφής των προβάτων στο μαντρί: Βάζοντας κομμάτι-κομμάτι στο στόμα του κριαριού που ήταν το γκεσέμι του κοπαδιού, με ακολούθησαν τα πρόβατα με περισσότερη όρεξη, παρά την αφόρητη ζέστη που επικρατούσε.

Στο δρόμο της επιστροφής αντάμωσα πολλούς ανθρώπους που γύριζαν απ' τα χωράφια τους. Όλοι με κοιτούσαν με πολύ συμπάθεια και με χαιρετούσαν. Ένας μόνο, που το βλέμμα του έδειχνε συμπόνια με σταμάτησε και μου έδωσε μια συμβουλή που με συγκλόνισε. «Μη παρσύρεσαι από τα λόγια του παππού σου που θέλει να σε κάνει τσοπάνο. Μια παροιμία λέει: «Άνθρωπος αγράμματος... ξύλο απελέκητο». Γι' αυτό μάθε γράμματα. Μόνο έτσι θα γίνεις σωστός άνθρωπος».

Ήταν ο κυρ-Θανάσης ο σπανός που, ένα φεγγάρι ήταν αγροφύλακας του χωριού. Και παρ' όλο που αισθανόμουν ότι η συμβουλή του ήταν σοφή και καλοπροαίρετη, εγώ ένιωσα απέραντη ταπείνωση.

Από ' κείνη τη στιγμή δεν ήθελα να συναντήσω άνθρωπο. Το μόνο μέλημά μου ήταν να φθάσω σπίτι μου, όσο γρηγορότερα μπορούσα.

«Μήπως έκανες καμιά ζημιά με τα πρόβατα;»

- Όχι καλέ μαμά, δεν έκανα καμιά ζημιά. Όλα πήγαν μια χαρά.

«Τότε γιατί είσαι στεναχωρημένος; Από την ώρα που γύρισες δεν έβγαλεις μυλιά από το στόμα σου».

Φοβόμουν ν' αποκαλύψω την απόφασή μου, μήπως τη στεναχωρήσει. Εκείνη όμως επέμενε. Ήθελε να μάθει την αιτία που βασάνιζε τον πρωτότοκο γιο της.

- Δεν σου λέω γιατί είναι μυστικό.

«Τα παιδάκια δεν πρέπει να έχουν μυστικά απ' τους γονείς τους. Για να μπορούν να τα βοηθήσουν, πρέπει να τα ξέρουν όλα, και τα καλά και τα κακά».

Τότε ξεθάρρεψα και γέροντας στο αυτί της, από φόβο μην μ' ακούσει κανείς άλλος, ορθά - κοφτά της είπα:

- Εγώ τσοπάνος δεν γίνομαι. Θα μάθω γράμματα για να γίνω σωστός άνθρωπος.

Και για τους δύο μας εκείνη η στιγμή ήταν η πιο ευτυχισμένη της ζωής μας. Η μάνα από υπερβολική ικανοποίηση για τα λόγια που άκουσε κι εγώ για τα φιλιά και τη ζεστή αγκαλιά της μάνας μου.

- Ναι! Αλλά ο παππούς και ο μπαμπάς θα με στείλουν στο γυμνάσιο ή θα με κρατήσουν κοντά τους, στα χωράφια και στα πρόβατα;

«Κοίταξε αγόρι μου. Όλα εξαρτώνται από σένα. Αν κάνεις αυτά που θα σου πω, κανένας δεν θα μπορέσει να σε σταματήσει. Όμως, είναι μυστικό και πρέπει να το φυλάξεις καλά κρυμμένο στο μυαλό και στη ψυχή σου:

Μέχρι να έρθει η μέρα που θα πας στο Γυμνάσιο, πρέπει να κάνεις ό,τι σου λένε. Όμως στο σχολείο, ώσπου να τελειώσεις το δημοτικό, αλλά και στο γυμνάσιο που θα πας, θα πρέπει να είσαι άριστος μαθητής. Μόνο τότε δεν θα μπορούν να σε σταματήσουν, αλλά κι αν το τολμήσουν, εγώ θα μπορέσω να «πατήσω» πόδι και να σε βοηθήσω. Θέλω να σε καμαρώσω επιστήμονα ακόμη και δάσκαλο, όπως ήταν ο

παππούς μου ο Βασίλης».

- Καλά μαμά, εγώ σου δίνω τον λόγο μου ότι θα προσπαθήσω. Όμως μια μέρα, θέλω να μου πεις την ιστορία του παππού σου.

«Εγώ παιδάκι μου το μόνο που ξέρω είναι ότι ο παππούς μου ο Βασίλης ήταν δάσκαλος στα χρόνια της Τουρκιάς και μάθαινε γράμματα στα ελληνόπουλα. Την ιστορία του θα τη μάθεις από τον παππού σου τον Βαγγέλη και τη γιαγιά σου την Ελισσώ. Εγώ, το 1924 που πέθανε ο παππούς μου ήμουν 2 χρονών. Το ξέρω από τη μάνα μου που έλεγε ότι, εκείνη τη μέρα γέννησε τη θεία σου τη Μόρφω. Πήγαινε τώρα να ξαπλώσεις, γιατί το απόγευμα ο παππούς σου, πάλι θα σε στείλει στα πρόβατα. Κι όπως είπαμε: τσιμουδιά σε κανέναν».

Κωμικοτραγικές παρεξηγήσεις.

Ο ήλιος έγγειρε κι ετοιμαζόταν να κατηφορίσει προς τη δύση. Πλησίαζε σιγά-σιγά η ώρα του, για να κρυφτεί μέσα στις απότομες και βαθιές χαράδρες του Βερμίου.

Εγώ, ήδη είχα ξυπνήσει, αυτή τη φορά μόνος μου, δίχως να περιμένω την εντολή του παππού μου. Ντύθηκα στα γρήγορα και κατέβηκα στην αυλή.

Ο παππούς μου απολάμβανε τον καφέ του στον παχύ ίσκιο της κληματαριάς που κάλυπτε όλη σχεδόν την πρόσοψη του σπιτιού. Μόλις μ' αντίκρισε, μου είπε: «Απόψε, στα πρόβατα θα πάει ο θεός σου ο Τάσος. Εσύ, δέβα απες σο μαντρίν και σύρον οξουνιές τα κεμπρέας».

Ακολουθώντας το σχέδιο της μητέρας μου, με προθυμία έτρεξα στο μαντρί. Κοίταξα δεξιά κι αριστερά, αλλά δεν είδα τίποτε. Το μαντρί ήταν εντελώς άδειο. Τότε, μου ήρθε η ιδέα να επισκεφθώ τον άλλο παππού μου, τον Βαγγέλη, για να μάθω την ιστορία του προ-πάππου μου, του Βασίλη που ήταν δάσκαλος.

Ο γερό-λγκος παππούς μου, κατάλαβε που ετοιμαζόμουν να φύγω και μου ζήτησε το λόγο.

- Παππού, το μαντρί είναι άδειο. Δεν υπάρχει κανένα ζώο μέσα.

«Έλα τότε ας πάμε αντάμα, να ελέπατο κι εγώ» είπε ο Κούρτος και σηκώθηκε από την καρέκλα του. Φθάνοντας στην πόρτα του στάβλου με ρώτησε: «Νέπρε ατα πεβρίουνταν αφκακιές ντό είναι;»

- Αυτά παππού είναι κοπριές.

«Σ'άλλ' φορή να εξέρτς ότι εγώ, ατά λέγατα κεμπρέας. Ατά είπασε να συρτς οξουνιές».

Χωρίς να προβάλλω αντιρρήσεις εκτέλεσα με προθυμία την εντολή του παππού μου. Έπειτα, έφυγα τρέχοντας για να επισκεφτώ τον άλλο παππού μου. Ήξερα ότι θα τον συναντούσα στο καφενείο που διατηρούσε ο ίδιος εκείνη την εποχή.

Μπαίνοντας στο μαγαζί, είδα τον παππού μου παρέα με άλλους τρεις που κάθονταν γύρω από ένα τραπέζι και, κρατώντας ο καθένας από ένα ποτήρι με κρασί, έπιναν και τραγουδούσαν δημοτικά και κλέφτικα τραγούδια.

Οι άλλοι τρεις ήταν: τα δυο του αδέρφια, ο Θωμάς με το Δημήτρη και ο τρίτος ο μπαρμπα-Κωστάκης ο Παπαδόπουλος. Όλοι τους μερακλήδες στο πιστό και δεινοί λάτρεις των δημοτικών και κλέφτικων ασμάτων.

Ο καπετάν - Βαγγέλης, μόλις μ' αντίκρισε, με κάλεσε κοντά του. «Πάρε μια καρέκλα και κάθισε δίπλα μου να μάθεις κι εσύ τα ελληνικά τραγούδια».

Σε μια ανάπαυλα, άρχισαν όλοι να με πειράζουν, τότε κι εγώ, βρήκα την ευκαιρία να κάνω τον πολύξερο.

- Παππού ξέρεις τι είναι τα κεμπρέας;

«Έτσι λένε οι Τούρκοι τις κοπριές. Εμείς οι Έλληνες πάντα κοπριές τις λέγαμε, δεν άκουσες για την κόπρο του Αυγεία;» αποκρίθηκε ο παππούς μου.

- Όχι παππού, κεμπρέας λέει τις κοπριές ο άλλος ο παππούς μου.

«Ο άλλος ο παππούς σου τις λέει έτσι, γιατί κι αυτός είναι τουρκόσπερμα».

Με τέτοιες εκφράσεις και εχθρικές πάντα διαθέσεις, τα πρώτα χρόνια οι ντόπιοι αντιμετώπιζαν τους πόντιους. Τους θεωρούσαν υπεύθυνους για την διατάραξη της βολής τους.

Τα λόγια του καπετάν - Βαγγέλη, δεν μ' άρεσαν καθόλου. Με την πρώτη ευκαιρία που μου δόθηκε, έφυγα τρέχοντας για το σπίτι μου.

Το βράδυ που μαζευτήκαμε όλοι μαζί, κουβεντιάζοντας με

τον παππού μου τον Κούρτο, διχάστηκα για δεύτερη φορά.

- Παππού μήπως είσαι Τούρκος;

«Όχι παιδί μου Έλληνας είμαι, αλλά γιατί ρωτάς;»

- Τότε τις κοπριές γιατί τις λες κεμπρέας; Ο παππούς μου, επειδή δεν γνώριζε την απάντηση αρκέστηκε μόνο να πει ότι «στην πατρίδα μας τις κοπριές, εμείς τις λέγαμε κεμπρέας».

Όμως ο άλλος ο παππούς μου είπε ότι αυτή η λέξη είναι τούρκικη και οι Έλληνες τις κοπριές τις έλεγαν πάντα κοπριές κι όχι κεμπρέας.

«Τότε, αύριο να τον ρωτήσεις: Αφού είσαι Έλληνας τις κοπριές γιατί τις λες σβουνιές;»

Την άλλη μέρα, ξαναπήγα στο σπίτι του καπετάν-Βαγγέλη για να μάθω την ιστορία που ήθελα. Θεώρησα όμως σκόπιμο να μάθω απ' τον παππού μου, γιατί τις κοπριές τις λέει σβουνιές. Επειδή κι αυτός δεν μπορούσε να δώσει καμιά σαφή απάντηση στο ερώτημά μου, μέσω εμού προσκάλεσε το συμπεθέρό του το Κούρτο, να περάσει μια μέρα απ' το καφενείο του για να τον κεράσει κρασί.

Το απόγευμα της επόμενης μέρας, όταν ξύπνησα και κατέβηκα στην αυλή, με φώναξε ο παππούς μου και βάζοντας στον ώμο μου ένα σφαχτό αρνί, μου είπε: «Πήγαινε το στον παππού σου και πες τον να το βάλει στο φούρνο, γιατί εμείς στην πατρίδα μας, χωρίς κρέας δεν πίνουμε κρασί ποτέ».

Οι ρατσιστικές και γλωσσικές διαφορές που τότε ήταν έντονες και πολλές φορές επεισοδιακές, μεταξύ των παππούδων μου όμως, είχαν πάντα ευτυχή κατάληξη γιατί, και τους δύο τους διέκρινε ένα πηγαίο και ανεξάντλητο χιούμορ.

Αργότερα που κατάφερα να μπω στο γυμνάσιο και να μάθω γράμματα, διαπίστωσα ότι οι φυλετικές και οι γλωσσικές διαφορές των παππούδων μου, ήταν προϊόν άγνοιας και αγραμματοσύνης. Διότι, ούτε ο Κούρτος γνώριζε ότι, η λέξη σβουνιές σχηματίστηκε από την συνένωση του ουσιαστικού βουνιές (που η ρίζα του προέρχεται από τη λέξη βους) με

το άρθρο της αιτιατικής πτώσης του πληθυντικού (στις) και κατά την εκφορά παραφράστηκε κι έγινε τσβουνιές - σβουνιές , αλλά ούτε ο καπετάν-Βαγγέλης γνώριζε ότι, η λέξη κόπρος από τους Έλληνες του Πόντου, παραφράστηκε κι έγινε κεμπρές.

*Ο καπετάν Βαγγέλης με τη σύζυγό του Ελισσάβητ
και έξι από τα δέκα παιδιά τους.*

Κίνητρα και εμπειρίες.

Η προσπάθειά μου να μάθω την ιστορία του προ-πάππου μου του Βασίλη που τόσο πολύ επιθυμούσα, δεν είχε κατ' αρχήν ευτυχή κατάληξη. Η γιαγιά μου η Ελισσώ, δεσμευμένη από τον όρκο που έδωσε στον πεθερό της, αρνήθηκε να εκπληρώσει την επιθυμία μου.

Εκτός απ' τον όρκο της όμως, υπήρχε κι ένας όρκος που αναπτέρωσε τις ελπίδες μου και λειτούργησε σαν κίνητρο για να σπουδάσω.

«Άκουσε παιδάκι μου, η ιστορία του προ-πάππου σου είναι πολλή μεγάλη και γραμμένη σε βιβλίο απ' τα χέρια του. Επειδή με αγαπούσε πολύ και μ' εμπιστευόταν περισσότερο απ' όλους τους συγγενείς, το παρέδωσε στα χέρια μου για να το φυλάξω.

Μ' έβαλε όμως και ορκίστηκα, να το παραδώσω σ' όποιο από τα εγγόνια μου μάθει γράμματα. Εσύ είσαι πολύ μικρός ακόμα. Αν θα πας στο γυμνάσιο και μάθεις γράμματα, αφού μου το ζητήσεις πρώτος, είμαι υποχρεωμένη από τον όρκο που έδωσα να το παραδώσω μόνο σε σένα».

- Κι εγώ γιαγιά μου σου υπόσχομαι ότι θα σπουδάσω και μια μέρα θα έρθω να σου το ζητήσω.

«Μπράβο παιδάκι μου, κι εγώ το επιθυμώ πολύ για να μη πάει χαμένο το βιβλίο, γιατί αλλιώς είμαι υποχρεωμένη απ' τον όρκο που έδωσα, όταν θα πεθάνω να το πάρω μαζί μου στον τάφο».

Το βιβλίο του προ-πάππου μου, από κείνη τη μέρα, μετά τη συμβουλή του κυρ-Θανάση του Σπανού και την επιθυμία της μάνας μου, έγινε τρίτο κίνητρο για να εντείνω την προσπάθειά μου. Όσο μεγάλωνα, με τις εμπειρίες που αποκτούσα,

τα κίνητρα διαρκώς πολλαπλασιάζονταν.

Τις δυο πρώτες εμπειρίες μου, που έγιναν το τέταρτο κι πέμπτο κίνητρό μου, τις απέκτησα με τα πρόβατά μου, παρακολουθώντας τη συμπεριφορά τους:

Κάθε πρωί που τα έβγαζα για βοσκή, παρατηρούσα ότι, το καθένα δεν κοιτούσε το χόρτο που υπήρχε μπροστά του, αλλά ακολουθούσε το διπλανό του και ανταγωνιζόταν μαζί του, νομίζοντας ότι θα φάει από κείνο περισσότερο. Μετά από αρκετή ώρα, ο ανταγωνισμός τους σταματούσε και επέρχονταν ηρεμία.

Εγώ, αν και μικρός στην ηλικία, απέδωσα τη συμπεριφορά τους, περισσότερο στη λαιμαργία και στην πλεονεξία και λιγότερο στην πείνα. Σ' αυτή τη διαπίστωση κατέληξα, επειδή παρόμοια συμπεριφορά διέκρινα και στους ανθρώπους που είχαν τα ίδια ελαττώματα.

Παρακολουθούσα τη συμπεριφορά των ανθρώπων σε κάθε κοινωνική τους εκδήλωση. Από τη σύγκριση που έκανα μεταξύ των δυο συμπεριφορών (ανθρώπων-προβάτων) εύρισκε χειρότερη τη συμπεριφορά των ανθρώπων, αφού τα πρόβατα στερούνται κάθε λογικής.

Τους παρακολουθούσα σε γαμήλιες τελετές και σε γιορτές που έπαιρναν σβάρνα τα σπίτια των εορταζόντων, τάχα για να τους τιμήσουν.

Η αλήθεια όμως που χαρακτήριζε τους περισσότερους ήταν διαφορετική, γιατί τους έβλεπα ν' ανταγωνίζονται μεταξύ τους σαν τα πρόβατα, ποιος θα φάει περισσότερο από τα σφαχτά του γάμου ή θα συγκεντρώσει τα περισσότερα γλυκατζούρια από τα κεράσματα.

Με τον ίδιο τρόπο τους έβλεπα να συμπεριφέρονται και το τριήμερο των ψυχών: Ανταγωνίζονταν μεταξύ τους για να γεμίσουν την πετσέτα που κρατούσαν ή τα μαντίλια τους, με κόλλυβα που έφερναν οι μανάδες και οι γιαγιάδες τους, από τα δικά τους σπίτια.

Μια άλλη εμπειρία που αποκόμισα σαν τσοπάνος, προήλθε από τον τρόπο συμπεριφοράς του Γκεσεμιού, που θέλει πάντα να ηγείται του κοπαδιού. Εκνευρίζεται και επιτίθεται ακόμη και σε άνθρωπο που προπορεύεται.

Θύμα Γκεσεμιού, παρά την τεράστια εμπειρία του στα πρόβατα, έπεσε μια μέρα ο παππούς μου ο Κούρτος, όταν κατά λάθος βρέθηκε μπροστά απ' αυτό. Ήταν τότε που άφηνε κρυφά, μια-μια τις μπίλιες μπροστά μου και μου έλεγε πως, αυτές φύτρωσαν στη γη μόνες τους.

Στάθηκε όμως πολύ τυχερός, γιατί κείνη τη μέρα με είχε μαζί του. Όταν είδα το κριάρι να παίρνει φόρα και να επιτίθεται εναντίον του παππού μου, οι κραυγές μου που έβγαιναν με όση δύναμη διέθεταν οι φωνητικές μου χορδές, του έδωσαν την δυνατότητα ν' αντιδράσει. Έτσι, η κεφαλιά που έφαγε δεν είχε μεγάλη ένταση και τα τραύματα που υπέστη, δεν απείλησαν τη ζωή του. Ωστόσο, έκανα μια ώρα για να τον συνεφέρω.

Αυτή, η απόλυτα φυσιολογική αντίδραση του κριαριού, με παρακίνησε να αναζητήσω την αλήθεια για τα βαθύτερα αίτια που την προκάλεσαν.

Στο σχετικά με το περιστατικό ερώτημα που, όπως ήταν φυσικό το έθεσα πρώτα στον παππού μου, λόγω της μακράς εμπειρίας του, η απάντηση που έλαβα ήταν η εξής: «Τα κριάρια, από τη φύση τους είναι πλασμένα να χτυπιούνται μεταξύ τους για να βγάλουν τον αρχηγό του κοπαδιού. Πάντοτε όμως νικητής είναι το πιο ισχυρό. Με τον τρόπο αυτό, βελτιώνεται η ράτσα τους και εξελίσσεται το είδος τους. Κάπως έτσι εξελίχθηκε και το ανθρώπινο είδος, από τότε που παρουσιάστηκε στη γη μέχρι σήμερα».

- Βρε παππού, στην παρομοίωση που έκανες μεταξύ προβάτων και ανθρώπων σε ό,τι αφορά την εξέλιξή τους, υπάρχει κάποιο λάθος. Διότι, αν ακολουθούσαν και οι άνθρωποι τη διαδικασία των προβάτων, σε λίγα χρόνια δεν θα υπήρχε

άνδρας στη γη, οπότε θα χανόταν το ανθρώπινο είδος.

«Εγώ δεν εννοούσα αυτό. Είπα κάπως έτσι, το πώς έγινε ψάξε να το βρεις μόνος σου, όταν μεγαλώσεις».

Εγώ μεγάλωσα, αλλά ο παππούς μου δυστυχώς δεν βρίσκεται στη ζωή για να μάθει τις εμπειρίες μου. Θα τις γράψω όμως στο τετράδιό μου, επειδή θεωρώ ότι είναι ωφελιμότερο να τις γνωρίζουν οι ζωντανοί:

«Και σ' αυτό το τομέα τα πρόβατα, παρά το έλλειμμα νοημοσύνης τους υπερτερούν των ανθρώπων, αφού στη διαδικασία εκλογής του αρχηγού που θα γίνει το γκεσέμι του λαού, νικητής δεν αναδεικνύεται ο ικανότερος, αλλά αυτός που χρησιμοποιεί τα πιο δόλια μέσα. Επιπλέον, όσο χρόνο κτυπιούνται τα κριάρια δεν ταλαιπωρούνται τα πρόβατα, ούτε διαταράσσεται η γαλήνη και η ηρεμία τους, όπως συμβαίνει με τους ανθρώπους» έγραψα στο τετράδιό μου.

Η ιστορία των Ποντίων του Σταυρού.

- Παππού, μίλησέ μου για τη δική σας ιστορία. Πρώτα όμως θέλω να μάθω γιατί σε φωνάζουν Κούρτο.

«Κουρτ στα τούρκικα σημαίνει λύκος. Έτσι αποκαλούσαν στην πατρίδα τον πατέρα μου το Λευτέρη. Τον έλεγαν Κούρτο, επειδή ήταν δυνατός, έξυπνος και πολύ δραστήριος.

Ο πατέρας μου ήταν έμπορος. Φόρτωνε στ' άλογα κοφίνια γεμάτα με προϊόντα που βγάζαμε στο χωριό και τα πήγαινε στην αγορά της Κερασούντας. Μετά, αγόραζε άλλα προϊόντα που δεν είχαμε στο χωριό. Έφερνε υφάσματα, οικιακά σκεύη και γεωργικά εργαλεία και τα πουλούσε στα χωριά μας. Όσα χρήματα περίσσευαν τ' άφηνε στην Κερασούντα, σ' ένα φίλο του Έλληνα μεγαλέμπορο.

Μια μέρα όμως, κάποιος απ' το χωριό που, πολλά μέλη της οικογένειάς του ζουν σήμερα στο Σταυρό, του έστησε ενέδρα και τον σκότωσε για να τον ληστέψει.

Εγώ τότε ήμουν πολύ μικρός.

Αργότερα που έγινα παλικαράκι, πήγα στην Κερασούντα και συνάντησα το φίλο του πατέρα μου. Όταν του είπα ότι είμαι γιος του Λευτέρη του Κούρτου απ' το ΚΙΡΕΖΛΙ, πήγε στο βάθος του μαγαζιού του που είχε μια κρυψώνα και μου έφερε ένα ξύλινο κασανάκι γεμάτο με χρυσές λίρες.

«Παρ' το» μου είπε. «Αυτές είναι οι οικονομίες του πατέρα σου. Μου τις εμπιστευθήκε να τις φυλάξω. Μέσα υπάρχει κι ένα χαρτί με το λογαριασμό, που αναφέρει πόσες λίρες άφηνε κάθε φορά που ερχόταν».

Την εποχή εκείνη, πρέπει να ξέρεις ότι, μεταξύ φίλων υπήρχε σεβασμός και μεγάλη εμπιστοσύνη. Κρατούσαν οι άνθρωποι το λόγο τους. Μη κοιτάς σήμερα, που όλες οι ωραί-

ες παραδόσεις που είχαμε, άρχισαν σιγά-σιγά να χάνονται.

Από κείνες τις λίρες, πήρα μόνο δέκα κομμάτια, μετά έκανα κι εγώ το ίδιο με τον πατέρα μου: Το παρέδωσα πάλι στα χέρια του φίλου του. Τότε μου είπε «Όποτε τις χρειαστείτε ελάτε να τις πάρετε».

Μετά παντρεύτηκα τη γιαγιά σου την Κεράσα. Όμως δεν έμεινα πολύ καιρό στο χωριό. Έφυγα αντάρτης στα βουνά για να μη με πάρουν οι Τούρκοι φαντάρο, γιατί όσα παιδιά πήραν απ' τα χωριά μας, τα έστειλαν σκλάβους στα ορυχεία που εκμεταλλεύονταν Γερμανοί και Γάλλοι επιχειρηματίες. Κανένα Ελληνόπουλο δεν γύρισε πίσω, όλα πέθαναν από τις κακουχίες στα ορυχεία.

Μερικά χρόνια έζησα στην Βουλγαρία, όπου κατέφυγα κρυφά για ν' αποφύγω τους τσανταριάδες που μας κυνηγούσαν. Εκεί, γνωρίστηκα μ' έναν μεγάλο τσελινγκα κι έγινα τσοπάνος του.

Αργότερα, γύρισα πάλι στο χωριό, αλλά η παραμονή μου δεν κράτησε πολύ. Ακολούθησε ο μεγάλος διωγμός και οι σφαγές των Ελλήνων από τους Τσέτες και αναγκαστήκαμε ν' αφήσουμε τα σπίτια μας και να φύγουμε απ' τη πατρίδα μας τη Μ. Ασία.

Πολλοί πόντιοι έφυγαν και πήγαν στη Ρωσία. Άλλοι σκορπίστηκαν στα κράτη της Μέσης Ανατολής. Μερικοί έφτασαν ακόμη και στην Περσία. Αν μπορούσες να πήγαινες σήμερα στην Τεχεράνη θα 'βρισκες Έλληνες απ' τη φυλή μας.

Απ' τα χωριά μας, οι περισσότεροι πόντιοι ήρθαν στην Ελλάδα. Εγώ με τη γιαγιά σου, τον πατέρα σου που ήταν τότε τεσσάρων ετών, και τα άλλα τα παιδιά μας, μαζί με άλλους συγγενείς και φίλους, μπήκαμε σ' ένα πλοίο που μας έβγαλε στη Μυτιλήνη. Εκεί μας κράτησαν ένα μήνα για καραντίνα. Μετά, μας φόρτωσαν πάλι σε πλοίο και μας πήγαν στην Καλαμάτα. Μας σκόρπισαν στα γύρω χωριά. Όμως σ' ένα χρόνο περίπου, φύγαμε κι από 'κει γιατί δεν μας άρεσε το μέρος,

αλλά ούτε και οι ντόπιοι κάτοικοι, γιατί οι περισσότεροι ήταν αρβανίτες και δεν μας συμπεριφέρονταν καλά.

Μια μέρα, εγώ και πολλοί άλλοι πόντιοι, ανεβήκαμε πάλι σ' ένα πλοίο που μας έφερε στη Χαλκιδική. Εμείς πήγαμε στην Καλλικράτεια, όπου μείναμε τρία χρόνια περίπου. Όταν όμως επισκέφτηκα τους συγγενείς μας στη Ν.Νικομήδεια και στο Σταυρό, που ήρθαν πριν από μας, μου άρεσε πολύ το μέρος.

Εδώ, είχε εύφορα χωράφια και πολύ χόρτο για να βοσκήσουν τα ζώα μας.

Τότε, γύρισα πίσω στην Καλλικράτεια, φόρτωσα πάλι την οικογένεια, αυτή τη φορά σε κάρο και ήρθαμε στο Σταυρό όπου εγκατασταθήκαμε μόνιμα. Εμείς ήμασταν οι τελευταίοι από τους πρόσφυγες που ήρθαμε εδώ το καλοκαίρι του 1926.

Εδώ σε αντάλλαγμα για τις περιουσίες που χάσαμε, το κράτος μου παραχώρησε 50 στρέμματα κλήρο. Όμως, αυτοί που κυβερνούσαν τότε, έκαναν πάλι μια μεγάλη αδικία. Από τα 20 χιλιάδες στέμματα που ανήκαν στο Σταυρό τα 12 χιλιάδες στρέμματα τα έδωσαν σε φίλους τους, που τ' αγόρασαν δήθεν μ' ένα τενεκέ καλαμπόκι το στρέμμα. Τ' άλλα 8 χιλιάδες στρέμματα τα μοίρασαν σε 200 περίπου οικογένειες που κατοικούσαν τότε στο χωριό. Οι περισσότερες οικογένειες ήταν προσφυγικές.

Πριν έρθουν οι πρόσφυγες, το χωριό είχε 15 - 20 περίπου οικογένειες εντοπίων. Οι πρώτοι ξένοι που ήρθαν, ήταν οι Αρβανίτες απ' το Λέχοβο Φλώρινας. Λίγο αργότερα εγκαταστάθηκαν εδώ Βλάχοι τσελιγκάδες. Ακολούθησαν οι Θρακιώτες και κατόπιν ήρθαμε και μείς οι Πόντιοι.

Το κράτος είπε και σ' εμάς ν' αγοράσουμε χωράφια. Όμως, οι περισσότεροι φοβηθήκαμε, γιατί επηρεαστήκαμε από κάποιους που ήταν μάλλον βαλτοί, απ' αυτούς που αγόρασαν τις 12 χιλιάδες στρέμματα κι έγιναν μεγαλοτσιφλικάδες.

Μας συμβούλευαν να μην αγοράσουμε γιατί τάχα, όταν θα τα εκχερσώναμε και θα τα κάναμε χωράφια, το κράτος θα μας τα έπαιρνε πάλι πίσω.

Η περιπέτειά μας όμως, δεν είχε σταματημό. Μέχρι να κτίσουμε τα σπίτια μας και να γίνουμε και πάλι νοικοκυραίοι, όπως ήμασταν στη πατρίδα, κηρύχτηκε ο πόλεμος με τους Ιταλούς. Μετά ήρθαν οι Γερμανοί και παρέμειναν εδώ τέσσερα χρόνια σαν κατακτητές.

Σ' αυτά τα δύσκολα και σκληρά χρόνια, οι Γερμανοί σκότωσαν πολλούς Έλληνες και αφάνισαν δεκάδες χωριά. Στις δε μεγάλες πόλεις, πέθαναν χιλιάδες Έλληνες από την πείνα. Ευτυχώς εμείς, δεν πεινάσαμε, γιατί είχαμε τα ζώα και τα χωράφια μας.

Υποφέραμε όμως, πάρα πολύ από τους συνεργάτες των Γερμανών, τους λεγόμενους δοσίλογους Γερμανοτσολιάδες και τους ΠΑΟτοήδες φασίστες, που στρατοπέδευαν στα Γιαννιτσά και στη Κρύα Βρύση. Αυτοί έκαψαν την πρώτη φορά το χωριό μας και μας πήραν ό,τι είχαμε στ' αμπάρια και στις αποθήκες, ακόμη και τα στρώματα που κοιμόμασταν σήκωσαν και μετά έβαλαν φωτιά στα σπίτια μας.

Αυτοί λοιπόν, οι ταγματασφαλίτες, τη μια βραδιά έρχονταν στο σπίτι μας παριστάνοντας τους αντάρτες, για να σκοτώσουν δήθεν τον αστυνόμο τον Καϊρη που έμενε στο σπίτι μας ή για να πάρουν τα παιδιά μου στο βουνό, και την άλλη, μας περικύκλωναν οι δικοί μας απ' το χωριό που συνεργάζονταν μαζί με άλλους ξένους, για να βρουν δήθεν τους αντάρτες που κρύβαμε στο σπίτι μας.

Ας είναι καλά εκείνος ο ευλογημένος ο Καϊρης κι αυτός που τον έστειλε σε μένα. Το καλό που μου έκανε δεν ξεπληρώνεται με τίποτε: Κάθε φορά που θα έρχονταν εκείνοι οι μασκαράδες με προειδοποιούσε: «Μπαρμπα - Γιώργο, απόψε τα παιδιά σου να μη κοιμηθούν στο σπίτι. Κι εγώ το ίδιο θα κάνω -έλεγε- γιατί κάποιος από αυτούς να θέλει να με

σκοτώσει». Φαίνεται πως γνώριζε το βρώμικο παιχνίδι που παιζόταν σε βάρος της πατρίδας και του ελληνικού λαού.

Για να καταλάβεις τι γινόταν τότε, αυτό μονάχα θα σου πω: Στον ιταλικό πόλεμο, μόνο δυο παιδιά χάθηκαν απ' το χωριό μας: ο Αντώνης ο Στεργιόπουλος και ο Μουρατίδης ο Λεώντιος. Στον εμφύλιο όμως χάθηκαν 9 άτομα. Οι τρεις ήταν κτηματίες απ' τη Βέροια: ο Μάτσος, ο Γιαννόπουλος και ο Γκίκας. Οι υπόλοιποι ήταν παιδιά δικά μας, ο Παπαϊωάννου ο Σωτήρης, ο Μπούμπας ο Βαγγέλης, ο Σαλιαρόπουλος ο Σταύρος, ο Πιπελίδης ο Ευθύμιος, ο Τσορακλίδης ο Σταύρος και ο Μπατήρης Αθανάσιος.

Δεν μπορώ ακόμα να καταλάβω για ποιο λόγο οι αντάρτες, στους οποίους αποδίδουν τους φόνους, σκότωσαν τους τρεις Βεροιώτες κτηματίες που ήταν οι φτωχότεροι, ενώ δεν πείραξαν κανένα απ' τους ξένους τσιφλικάδες, ούτε και το Ζούρα που είχε 3500 στρέμματα.

Πρέπει όμως να πούμε και του στραβού το δίκαιο: Ο Ζούρας ήταν ένας φιλήσυχος και τίμιος άνθρωπος, όπως και όλοι οι άλλοι κτηματίες, ακόμη κι αυτοί που σκοτώθηκαν».

- Στον κατάλογο με τα ονόματα των κτηματιών συμπεριλαμβάνονται τα εξής: Δεληγιαννάκης, Αναστασόπουλος, Παραδάκης, Παπαναούμ, Ασημάκης, Χρηστίδης, Μπατσή, Αλμπάνης και Τασιάς. Ίσως να υπήρχαν και μερικοί άλλοι που δεν τους θυμάμαι.

«Αυτή, λοιπόν, είναι η ιστορία μας. Τα υπόλοιπα τα ξέρεις κι εσύ γιατί τα ξεις».

- Όχι παππού! Ακόμα δεν τελείωσε. Ξέχασες να μου πεις για τις λίρες που άφησες στον φίλο του πατέρα σου. Πήγες να τις πάρεις ή χάθηκαν;

«Δυστυχώς παιδάκι μου εκείνες οι λίρες χάθηκαν. Κάποιος μου είπε ότι ήρθε κι εκείνος στην Ελλάδα, αλλά ακόμα δεν μπόρεσα να μάθω σε ποιο μέρος κατοικεί. Όταν το μάθω θα πάω να τον βρω. Όμως, έμαθα και κάτι άλλο που

με στενοχώρησε πάρα πολύ: Μου είπαν ότι οι τσέτες έβαλαν φωτιά στο μαγαζί του και κάηκαν οι κόποι μιας ολόκληρης ζωής. Δεν πειράζει όμως, φθάνει που γλίτωσε ο άνθρωπος».

Η Κεράσα με το γιό της Παύλο.

Οι δραστηριότητες των κατοίκων

Η εγκατάσταση των προσφύγων, των Βλάχων και όσων μετοίκησαν στο Σταυρό από άλλα μέρη της Μακεδονίας, μαζί με την αλλαγή στον ρυθμό της ζωής τους προκάλεσε και την αλλαγή στην όψη ολόκληρης της περιφέρειας.

Έπεσαν όλοι με τα μούτρα στη δουλειά για να εκχερσώσουν τα δάση. Η αποφασιστικότητα των προσφύγων για να ριζώσουν στη νέα τους πατρίδα και να ξαναστήσουν από την αρχή το χαμένο τους νοικοκυριό, έγινε άμυλα μεταξύ των φυλών. Η μια προσπαθούσε να ξεπεράσει την άλλη σε πρόοδο και ευημερία.

Ο επισκέπτης του χωριού που γνώριζε από πριν την περιοχή, δεν πίστευε στα μάτια του. Όπου και να έστρεφε το βλέμμα του έβλεπε διώροφες, σύγχρονες για την εποχή εκείνη, κατοικίες και έναν έφορο κάμπο, όπου λίγο πριν υπήρχαν μόνο έλη και παρθένα δάση.

Σ' αυτή την άμυλα που έφερε πρόοδο στους κατοίκους και ανάπτυξη που ξεχώριζε στον κάμπο, προηγούνταν οι πόντιοι που, πάντα διακρίνονταν για το πνεύμα συνεργατικότητας και οικονομίας και υπερείχαν σε εργατικότητα έναντι των άλλων φυλών. Σε αντίθεση με αυτούς, η οκηρία και η μειωμένη προσπάθεια που κατέβαλαν, λόγω του επηρεασμού τους από το μακροχρόνιο ραγιαδισμό που έζησαν, οι ντόπιοι έμειναν τελευταίοι, όχι μόνο στο Σταυρό, αλλά και σε όλα τα ρουμλουκιώτικα χωριά του κάμπου.

Παρά ταύτα όμως, οι ντόπιοι του Σταυρού, μετά την αποχώρηση των τούρκων, επέδειξαν πνεύμα αλληλεγγύης και κοινωνικής προσφοράς. Με πολύ ζήλο ενισχύοντας οικονομικά, αλλά και με προσωπική εργασία, συνέβαλαν στην

ανέγερση του πρώτου σχολείου, καθώς και της νέας μεγαλύτερης εκκλησίας.

Οι ανάγκες των κατοίκων που ο αριθμός τους διαρκώς αυξανόταν, δεν καλύπτονταν πλέον από την παλαιά εκκλησία. Διότι, εκτός που ήταν μικρή και χαμηλοτάβανη, ήταν πολύ υγρή, αφού το δάπεδό της ήταν κάτω από την επιφάνεια του εδάφους.

Ο εκκλησιαζόμενος, για να μπει στην εκκλησία έπρεπε να χαμηλώσει το κεφάλι του και να κατέβει μερικά σκαλοπάτια. Και αυτήν όμως, λίγα χρόνια αργότερα, χρειάστηκε να την αντικαταστήσουν με την σημερινή, αφού την προηγούμενη την έκαψαν οι γερμανοί στις 27-9-1944.

Η απελευθέρωση των εδαφών από τα δάση που γινόταν με γοργούς ρυθμούς, συνέβαλε στην επέκταση της καλλιέργειας των σιτηρών, που συνεχίστηκε και μετά τον πόλεμο και τους ανάγκασε να δημιουργήσουν τον Γεωργικό Συνεταιρισμό τους.

Με την οικονομική ενίσχυση και την προσφορά εργασίας των μελών του, σύντομα ο συνεταιρισμός απέκτησε το ιδιόκτητο τρακτέρ με τους οδοντωτούς τροχούς, καθώς και την ιδιόκτητη αλωνιστική πατόζα, με την οποία αλώνιζαν τα σιτηρά τους.

Από τις δραστηριότητες των κατοίκων και τη γρήγορη ανάπτυξη του βιοτικού τους επιπέδου, ο Σταυρός έγινε ιδιαίτερα γνωστός, τόσο στην ευρύτερη περιοχή, όσο και στις υπηρεσίες του κράτους, αφού διέθετε έναν από τους πρώτους καλά οργανωμένους για την εποχή, συνεταιρισμό.

Με τις αποθήκες που σύντομα απέκτησε και την αγροτική πίστη που ασκούσε ο συνεταιρισμός, ως εγγυητής και διαμεσολαβητής μεταξύ της Αγροτικής Τράπεζας και των αγροτών, διαγραφόταν για τους κατοίκους ένα αισιόδοξο και ελπιδοφόρο μέλλον.

Αναπολώντας με νοσταλγία, όσοι έζησαν μαζί μου την πε-

ρίοδο του θερισμού, του αλωνισμού, καθώς και του κουβαλήματος των άχυρων στους αχυρώνες, την θυμούνται σαν ένα αληθινό πανηγύρι. Όσοι είχαν την ατυχία ή την τύχη να μη την ζήσουν, μπορούν να την φανταστούν, παρομοιάζοντάς την με μία κυψέλη μελισσών σε περίοδο μεγάλης ανθοφορίας:

Σε κάθε σιτοβολώνα, δεκάδες ήταν οι θεριστάδες που οι χαρούμενες φωνές τους και τα τραγούδια τους, παρά την επίπονη εργασία που εκτελούσαν ήταν ασταμάτητα.

Με την ίδια πάντα διάθεση ακολουθούσε η μεταφορά των σιτοδεμάτων στον χώρο του αλωνισμού (αλώνια) στον οποίο αργότερα, δημιουργήθηκε ο νέος συνοικισμός. Εκεί, κάθε παραγωγός ξεχωριστά, αποθέτοντας το ένα δέμα πάνω στο άλλο, δημιουργούσε τη δική του θημωνιά. Όταν τελείωνε και ο τελευταίος παραγωγός τις εργασίες συγκομιδής και μεταφοράς των δεμάτων, άρχιζε η διαδικασία του αλωνισμού.

Ο εκκωφαντικός ήχος της πατόζας, οι φωνές των εργαζομένων και η διαδικασία φόρτωσης στα κάρα, των σάκων με το χρυσαφένιο περιεχόμενό τους, δημιουργούσε μια ξεχωριστή για τους κατοίκους ατμόσφαιρα χαράς και ευτυχίας.

Το ίδιο συναίσθημα παρά την αφόρητη ζέστη του καλοκαιριού ένοιωθαν και οι πιτσιρικάδες. Τους ανέβαζαν οι γονείς τους στις ειδικά διαμορφωμένες καρότσες, για να πατήσουν τα άχυρα που αυτοί έριχναν πάνω στο κάρο με τα δίκρανα. Το ίδιο χοροπηδητό, ακολουθούσε στους αχυρώνες, μέσα σε μια αποπνικτική ατμόσφαιρα αφόρητης ζέστης και σκόνης.

Μια άλλη εργασία που έπαιρνε την μορφή παιδαγωγικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα, ήταν το ξεφλούδισμα του καλαμποκιού.

Μετά τον θερισμό, τα στελέχη που χρησιμοποιούνταν ως τροφή των ζώων στη διάρκεια του χειμώνα, δένονταν σε δεμάτια και μεταφέρονταν στα σπίτια. Εκεί, τα βράδια με το φως των φαναριών άρχιζε η διαδικασία του ξεφλουδίσμα-

τος.

Όλα τα μέλη της οικογένειας αλλά και των γειτόνων τους που προσφέρονταν να βοηθήσουν, κάθονταν ο ένας δίπλα στον άλλον, σχηματίζοντας κύκλο και αφαιρούσαν τις ρόκες από τα στελέχη.

Κατά τη διάρκεια αυτής της ομαδικής εργασίας, οι νεότεροι μάθαιναν τα γεγονότα του παρελθόντος και την ιστορία του τόπου και αποκτούσαν με τις αφηγήσεις τις εμπειρίες των μεγαλύτερων.

Ευτυχώς ή δυστυχώς, η απαγόρευση διατήρησης ζώων στις αυλές των σπιτιών και η εμφάνιση των νέων και σύγχρονων αλωνιστικών μηχανών, απάλλαξε τους κατοίκους των χωριών του κάμπου, απ' όλες αυτές τις επίπονες εργασίες, στερώντας τους συνάμα και πολύ ευχάριστες στιγμές. Μαζί με αυτές, χάθηκαν σιγά-σιγά και οι κοινωνικές επαφές που διατηρούσαν, ανταλλάσσοντας επισκέψεις τις κρύες νύχτες του χειμώνα.

Τα περίφημα εκείνα νυχτέρια που είναι άγνωστα στις μετέπειτα γενιές, αντικαταστάθηκαν από την ανούσια και μονότονη διασκέδαση της τηλεόρασης.

Με όλες εκείνες τις επίπονες εργασίες, όλα τα νοικοκυριά εξασφάλιζαν τα αγαθά τους για τα οποία σήμερα, προκειμένου να αποκτηθούν, έστω και σε υποβαθμισμένη και πολλές φορές επικίνδυνη ποιότητα, όχι μόνο δεν φτάνει ένας μισθός, αλλά το άγχος και το στρες φθείρουν τα άτομα ψυχικά και σωματικά, περισσότερο από τότε. Τα μεγαλύτερα θύματα αυτού του σύγχρονου τρόπου ζωής είναι κυρίως οι νέοι.

Με την είσοδο στη ζωή των κατοίκων της καλλιέργειας του βαμβακιού, ο Σταυρός (λόγω και των μεγάλων εκτάσεων που καλλιεργούσαν οι κτηματίες) έγινε το μεγαλύτερο κέντρο υποδοχής χιλιάδων εργατών που κατέβαιναν στον κάμπο από τα ορεινά χωριά της Κοζάνης και των Γρεβενών.

Η εποχή εκείνη ήταν εποχή μιας “επανάστασης” που άλ-

λαξε ριζικά τις μέχρι τότε επικρατούσες συνθήκες: Από τις αρχές της άνοιξης μέχρι αργά το φθινόπωρο, ο αριθμός των κατοίκων του χωριού τετραπλασιαζόταν. Οι νέες αυτές συνθήκες που δημιουργήθηκαν, έφεραν περισσότερο πλούτο (σχετικά με άλλες καλλιέργειες) και ανάπτυξη, αφού αρκετοί από τους εποχικούς μετανάστες εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο χωριό.

Χριστούγεννα του 1958

Οι επαγγελματικές δραστηριότητες της οικογένειας, στις οποίες πάντα συμμετείχα με προθυμία, αλλά και η εμμονή του πατέρα μου που ήθελε να με κρατήσει κοντά του, σαν πρωτότοκος που ήμουν, δεν στάθηκαν ικανές για να ανατρέψουν τα σχέδιά μου.

Έχοντας πάντα στο μυαλό μου τον στόχο που έβαλα, με υπομονή και επιμονή, μετά από δύο χρόνια που τελείωσα το Δημοτικό, κατάφερα να μπω στο Γυμνάσιο. Μαθητής πλέον του Γυμνασίου, οι επιδόσεις μου, από χρονιά σε χρονιά, βελτιωνόταν διαρκώς. Το γεγονός αυτό, δεν άφησε ασυγκίνητη τη γιαγιά μου, την Βαγγέλαινα την Ελισσώ. Μια μέρα, κοντά στις γιορτές των Χριστουγέννων του 1958, που φοιτούσα στην τρίτη τάξη, μου έστειλε μήνυμα με τη μητέρα μου, πως θέλει να με δει.

Εγώ, επειδή την σεβόμουν και την αγαπούσα πολύ, αμέσως ανταποκρίθηκα στο κάλεσμά της. Δεν το έπραξα μόνο, γιατί μου το ζήτησε, αλλά από αίσθηση καθήκοντος, στα πλαίσια της Ελληνικής παράδοσης που 'κείνα τα χρόνια τηρούσαμε με ευλάβεια.

Σ' εκείνη τη συνάντηση, περισσότερο μάλλον από φόβο, γιατί ήταν υπερήλικη, όταν ήρθε η στιγμή της αναχώρησής μου, η γιαγιά μου παρέδωσε έναν φάκελο.

«εδώ μέσα είναι γραμμένη η ιστορία του προπάππου σου που μου ζήτησες. Αφού την διαβάσεις καλά φύλαξέ την και για τα παιδιά σου, για να ξέρουν κι εκείνα τις ρίζες τους» μου είπε.

Η χαρά μου ήταν απερίγραπτη. Δεν ήξερα πως να την ευχαριστήσω. Όσες αγκαλιές και φιλιά κι αν της έδινα, θεω-

ρούσα ότι ήταν ελάχιστα μπροστά στο ανέλπιστο και τόσο σημαντικό για μένα, δώρο που μου πρόσφερε.

Από τη μεγάλη χαρά και συγκίνηση που έλαβα, μου φάνηκε ότι, η απόσταση που χώριζε τα σπίτια μας, ξαφνικά μηδενίστηκε. Έτρεξα κατ' ευθείαν στη μάνα μου.

Μαμά-μαμά, κοίταξε τι μου έδωσε η γιαγιά, της είπα δείχνοντας τον φάκελο.

Εδώ μέσα είναι γραμμένη η ιστορία του παππού σου, του Βασίλη. Μου την έδωσε να την διαβάσω και να την φυλάξω για τα παιδιά μου.

Η μαμά μου, που είχε διαβάσει την ιστορία του παππού της και γνώριζε ότι ήταν γραμμένη στην ντόπια διάλεκτο που χρησιμοποιούσαν οι ρωμιοί του Ρουμπλουκιού, την οποία εγώ δεν την είχα μάθει, από φόβο μήπως απογοητευτώ μου είπε: «δεν είναι ανάγκη να την διαβάσεις τώρα που έχετε διακοπές. Αυτές τις μέρες πρέπει να τις χαρείς, γιατί σε λίγο θ' αρχίσουν πάλι τα μαθήματα και τότε, δεν θα έχεις χρόνο για παιχνίδια. Γι αυτό, δώσε μου τον φάκελο να τον φυλάξω στο μπαούλο, και όποτε τον χρειαστείς σου τον επιστρέφω πάλι. Το καλύτερο όμως, που έχεις να κάνεις τώρα, είναι να επισκεφτείς και τους άλλους παππούδες».

Πέρασαν κιόλας τρία χρόνια από το 1956 που φύγαμε από το σπίτι του παππού και εγκατασταθήκαμε στο δικό μας. Το έχτισε ο πατέρας μου στο οικόπεδο που μας παραχώρησε ο πατέρας της μάνας μου, ο καπετάν Βαγγέλης.

Σε λίγα λεπτά βρισκόμουν στο σπίτι του παππού μου. Τον βρήκα να κάθεται κοντά στο τζάκι και να απολαμβάνει τον καφέ του που τον συνόδευε πάντα με μερικά στριφτά τοιγάρα καμωμένα από τον ίδιο με καπνό που τον έκοβε μόνος του.

Αφού τον χαιρέτησα και τον φίλησα, ρώτησα για την γιαγιά μου την Κεράσα.

«η γιαγιά σου είναι στο διπλανό δωμάτιο και προσεύχεται.

Εσύ κάθισε δίπλα στο τζάκι να ζεσταθείς. Εκείνη, μόλις τελειώσει την προσευχή της θα έρθει εδώ και θα την δεις».

Όσο η γιαγιά μου καθυστερούσε να εμφανιστεί, εξ αιτίας των επαναλαμβανόμενων σταυροκοπημάτων και μετανοιών, εμείς βρήκαμε την ευκαιρία να μιλήσουμε για τη συνήθεια της γιαγιάς μου.

- Βρε παππού! Εσύ δεν πιστεύεις στο Θεό;

«Βεβαίως πιστεύω, και πολύ μάλιστα».

- Τότε, γιατί δεν προσεύχεσαι όπως η γιαγιά;

«Γιατί παιδάκι μου η γιαγιά, με τις προσευχές και τα λιβανιστήρια, προσπαθεί να διώξει τον διάβολο από μέσα της για να βάλει τον Θεό. Άδικα όμως αγωνίζεται, γιατί δεν ξέρει ότι ο Θεός σε ξένα σπίτια ποτέ δεν μπαίνει. Η ψυχή των ανθρώπων είναι το σπίτι του διαβόλου. Εκεί μέσα μπαίνει ο διάβολος, όταν ακόμα ο άνθρωπος βρίσκεται στη κοιλιά της μάνας του».

Εκείνη τη στιγμή εμφανίστηκε και η γιαγιά μου ταραγμένη από τα λόγια του άντρα της που τ' άκουσε όλα, γιατί «το ένα αντί της το είχε τεντωμένο κατά πάνω μας» είπε ο παππούς μου.

«Νε πρε αφορισμένε, αϊκα παραδείγματα δεις σον παιδά; εσυ αν θελτς να δεις την ψυς σο δέβολον, δος ατην, όμως ο παιδάς ντο επίκε σε και θελς να παιρτς απόν σι γούλας».

Λίγο αργότερα, που η γιαγιά μου πήγε στην κουζίνα για να ετοιμάσει κάποια δώρα για μένα, βρήκε πάλι την ευκαιρία ο παππούς μου να συνεχίσει την κουβέντα του που έμεινε στη μέση.

«Η μόνη καλή πράξη που κάνει η γιαγιά σου για να περιορίσει τη δράση του διαβόλου είναι η νηστεία. Μόνο αυτή θα τη σώσει. Με όλα τα άλλα που κάνει, δεν ξεγελιέται ούτε ο Θεός, αλλά και ούτε και ο διάβολος. Με τις προσευχές και τις μετάνοιες, μόνο τον εαυτό της μπορεί να ξεγελάσει και τον παπα Γιώργη που την κοινωνάει. Εσύ παρακολούθα

μόνο τους μεγάλους. Άκου τι λένε και πρόσεξε αυτά που κάνουν. Μετά, κράτησε μόνο όσα είναι καλά για τους άλλους και τα κακά πέταξε τα στη θάλασσα. Αν μπορέσεις να τα καταφέρεις, τότε να είσαι σίγουρος ότι, όπου και να βρίσκεσαι ο Θεός θα είναι πάντα δίπλα σου».

Αυτή η συμβουλή του παππού μου ήταν το καλύτερο δώρο που πήρα μέχρι σήμερα. Γι' αυτό, τη φυλάω ακόμα σαν πολύτιμο μαργαριτάρι. Όμως, όλα τα κακά που πέταξα στη θάλασσα κάποιοι άνθρωποι τ' ανέσυραν, κι όλα τα βρήκα μπροστά μου. Αλλά δεν παραπονέθηκα ποτέ, γιατί, όπως είπε κι ο παππούς μου, είχα πάντα το Θεό μαζί μου.

Η ιστορία του προ-πάππου μου.

Οι απαιτήσεις του σχολείου απομάκρυναν από τη μνήμη μου, την ύπαρξη του φακέλου με την ιστορία του προ-πάππου μου.

Μια μέρα όμως που επέστρεφα από το σχολείο, μου το θύμισε η γιαγιά μου η Ελλισώ που με συνάντησε τυχαία στο δρόμο.

Το πρώτο πράγμα που με ρώτησε ήταν, αν διάβασα την ιστορία. Τότε ένιωσα μεγάλη ντροπή, αλλά με κάποιες δικαιολογίες που βρήκα, ξεροκαταπίνοντας και αναμασώντας τις λέξεις μου, μπάλωσε κάπως τα πράγματα. Της έδωσα όμως το λόγο μου:

«Σήμερα που έχω λίγα μαθήματα, θα καθίσω να τη διαβάσω».

Πράγματι! Μόλις μπήκα στο σπίτι, έτρεξα κατ' ευθείαν στο μπαούλο της μάνας μου. Ξέχασα, ακόμη και τη πείνα που μ' «έκοβε» γιατί απ' τα χαράματα που σηκώθηκα, μέχρι εκείνη την ώρα, στεκόμουν στα πόδια μου μόνο μ' ένα τσάι που ήπια, λίγο πριν ξεκινήσω για το σχολείο. Εξ άλλου, και να ήθελα να φάω, μόλις αντίκρισα την ντομάτα μ' ένα αγγούρι και λίγο ψωμί, που μ' άφησε η μαμά μου στο τραπέζι της κουζίνας, μου κόπηκε η όρεξη.

Ανοιξα βιαστικά το φάκελο, κι από μέσα ανέσυρα μερικά φύλλα χαρτιού και κάποια σκόρπια σημειώματα. Τα γράμματα που σχημάτιζαν τις λέξεις, από την πολυκαιρία, ήταν κιόλας ξεθωριασμένα.

Η μητέρα μου είχε δίκιο. Όσο κι αν προσπάθησα να καταλάβω τι έγραφε ο προ-πάππους μου σ' εκείνα τα χαρτιά δεν

τα κατάφερα.

Με την επιμονή μου όμως και τη βοήθεια της γιαγιάς μου, αλλά και άλλων που γνώριζαν την προφορά και τη γραφή της ντόπιας διαλέκτου, κατάφερα να κάνω “κτήμα” μου την ιστορία που έγραψε ο προ-πάππους μου.

Από τις πολλές φορές που διάβασα τις σημειώσεις του, αλλά και τις δεκάδες άλλες φορές που άκουσα απ’ τους παππούδες μου το περιεχόμενό τους, όλα όσα έγραφε ο προ-πάππους μου, τυπώθηκαν στον «σκληρό δίσκο» του εγκεφάλου μου και παραμένουν μέχρι σήμερα ανεξίτηλα.

Αντέγραφα μόνο, ένα περιστατικό που μου έκανε μεγάλη εντύπωση για να το έχω σαν παράδειγμα, αλλά και σαν ενθύμιο της γραφής της ντόπιας διαλέκτου. Τώρα που διηγούμαι την ιστορία του, όταν θα φτάσω σ’ αυτό το σημείο θα το ενσωματώσω μαζί με τ’ άλλα:

«Εγώ ο Βασίλειος Παπαϊωάννου, γεννήθηκα στο Μυλοβό (Μεγάλη Γέφυρα) που βρίσκεται κοντά στο Λιμπάνοβο (Αιγίνιο). Ποιά χρονιά ακριβώς γεννήθηκα δεν γνωρίζω, αλλά από συζητήσεις που άκουγα, πρέπει να ήταν κοντά στα 1850.

Ο πατέρας μου όμως καταγόταν από το Λιτόχωρο. Τον άκουσα πολλές φορές να λέει ότι, εκεί ήταν ριζωμένη η φάρα μας αναντά-παπαντάν. Το, γιατί και το πως βρέθηκε στο Μυλοβό θα τα μάθετε παρακάτω:

Όταν παντρεύτηκε ο πατέρας μου έγινε παππάς, από ‘κείνον πήρε το όνομα όλη η γενιά του και γίναμε παπα-Γιανναίοι, επειδή τον έλεγαν Γιάννη. Ο Επίσκοπος Κίτρους, ο Κύριλλος που τον χειροτόνησε τον διόρισε παππά στο Ελευθεροχώρι. Εκεί όμως δεν ριζωσε, γιατί, μερικά χρόνια αργότερα, ένας άλλος Επίσκοπος, ο Μελέτιος τον μετέφερε στο Μυλοβό, όπου γεννήθηκα εγώ».

«Μόλις γίνκα 5-6 χρονών πίτσκου, μια μέρα η πατέραζουμι η παπά-Γιάνντζ, μ' ανέβασιν καβάλα στ' άλουργου και μη πη-γιν ψλα στλόφου στου ξουγκλίζ. Απ' κεί, μέδξιν τουν κάμπου σιακάτ κι μείπιν: Σι μερκά χρόνια ικεί θα γιομός η τόπους απού θκούς μας ρουμιούς. Ικεί θα φτιάξιν τα θκάτς Ρουμιλού-κια. Τα παιδιάτς όμους θα χρειαστούν δασκάλ, για να τσιμά-θουν τα ήλινικά γράμματα. Μορκίζισι, οτι θα γεντς δάσκα-λους κι θα κατέβς ικεί να τδασκαλέψς;».

Τι είνι γράμματα πατέρα; ρώτσα ιγώ.

«Γράμματα είνι αυτά πγραφ τβραγγέλιο κι τα διαβάζου ιγώ στηνεκκλησιά πηδίμ».

Τότε μάρσιν, γιατί ήβληπα τσχιριστιανοί πόσου τουν σέβου-νταν κι τουν φλούσαν τχερ κείπα: «ναι πατέρα ουρκίζουμι».

Αυτός απτ χαράτ, μι πήριν απτχερ κι μέμπασιν στου Ιερό.

Πήριν τβραγγέλιο κι μεδξιν τα γράμματα. Ίστερα μείπιν να βάλω του χέριμ στβραγγέλιο κι να ηπαναλάβου τνόρκο απ' τναρχή «για να τνακούς κι Θεός», μείπιν.

Από τότε με είχε πάντα κοντά του. Από τον πατέρα μου έμαθα να γράφω και να διαβάζω. Λίγα χρόνια αργότερα, ήμουν δεν ήμουν 15 χρονών, με πήγε στη Θεσσαλονίκη και με έκλεισε σ' ένα σχολείο. Όταν μ' αποχαιρετούσε για να επιστρέψει στο χωριό, μου είπε: “εδώ θα πραγματοποιηθεί ο όρκος που μου έδωσες. Σε τρία χρόνια από ‘δω μέσα θα βγεις δάσκαλος».

Πράγματι! Εγώ κράτησα τον όρκο μου και πραγματοποίησα την επιθυμία του πατέρα μου. Οι δάσκαλοί μου από τη σχολή, μόλις τελείωσα τις σπουδές μ' έστειλαν να δασκαλέψω στο Σταυρό.

Σαν έφτασα εδώ απογοητεύτηκα πάρα πολύ, γιατί ο Σταυρός δεν ήταν ίδιος με τ' άλλα Ρουμπλούκια του κάμπου. Ανάμεσα στις καλύβες των Τούρκων και Αλβανών ραγιάδων που ήταν ολόγυρα απ' τα κονάκια των μπέηδων, βρήκα μόνο

πέντε που ανήκαν σε δικούς μας Χριστιανούς: Δύο των Νταβοραίων που ήταν ραγιάδες και κολίγοι του Χασάν μπέη, μια του Γρηγορόπουλου που ήταν επιστάτης του Σαλί μπέη κι άλλες δύο που ήταν στην άκρη του χωριού στα τσαίρια. Η μια ήταν του παπα-Βασίλη του Στεργιόπουλου που καταγόταν από την Κυψέλη και η άλλη του εξάδελφού του, του Παπαδόπουλου από την Αγκαθιά. Οι Νταβοραίοι ήταν Βεροιώτες. Μόνο ο Γρηγορόπουλος δεν ήταν από την περιοχή μας. Αυτός καταγόταν από την Ήπειρο, από εκεί κατέβηκε μαζί με Αλβανούς για να γίνουν ραγιάδες στα τσιφλίκια των μπέηδων.

Δε χρειάστηκε πολύς χρόνος για να καταλάβω το λόγο που δεν πατούσαν στο Σταυρό οι Έλληνες Χριστιανοί: φοβούνταν τα Τούρκικα ασκέρια που συνεχώς κινούνταν πότε πάνω και πότε κάτω.

Άλλοτε κυνηγούσαν Αλβανούς ληστές που χτυπούσαν τις χρηματαποστολές των πασάδων και τα τσιφλίκια τους και άλλοτε τους Χριστιανούς που κάθε τόσο επαναστατούσαν. Απ' όποιο χωριό όμως διάβαιναν, έμπαιναν στα σπίτια των Χριστιανών κι αφού τους βασάνιζαν και τους μαγάριζαν άρπαζαν ό,τι έβρισκαν μπροστά τους.

Σ' ένα τέτοια γιουρούσι έφυγα κι εγώ για να κρυφτώ στο «Μέγα Δάσος».

Ήταν τότε που οι Τούρκοι σα λυσσασμένα σκυλιά, πήγαιναν στο Λιτόχωρο, αν θυμάμαι καλά στα 1876 ή 1878, για να χτυπήσουν τους Χριστιανούς που επαναστάτησαν. Στο πλευρό τους οι επαναστάτες, εκτός από τους αρματολούς του Ολύμπου, είχαν και μερικούς Κολυνδρινούς με τον Επίσκοπό τους, τον Νικόλαο Λούση, που καταγόταν από τη Στενήμαχο της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Οι περισσότεροι όμως Χριστιανοί, αρνήθηκαν να ακολουθήσουν τον Επίσκοπο κι έστειλαν μια αντιπροσωπεία τους στο Λιμπάνοβο, για να υποδεχτεί τον Πασά και να τον πα-

ρακαλέσουν να τους λυπηθεί και να τους δώσει χάρη, αφού αυτοί δεν έλαβαν μέρος στην επανάσταση.

Ήταν τότε που οι Κολυνδρινή Λέντσιω Τζίτζινίκα του γένους Μπικέλλα απ' τη Βέροια, πρόσφερε λουλούδια στον Τούρκο πασά.

Εμείς οι Ρωμιοί του Σταυρού, όσες μέρες κράτησε το γιουρούσι των Τούρκων, ήμασταν κρυμμένοι στο δάσος και μέναμε στις καλύβες μας που χτίσαμε κι εκεί, για ώρες ανάγκης. Εκείνες τις μέρες γνωρίστηκα με την κόρη του παπα-Βασίλη, τη Μαρία την οποία και παντρεύτηκα.

Τα κονάκια των μπέηδων μαζί με τα καλύβια των ραγιάδων, ήταν χτισμένα πάνω στο ψηλότερο σημείο της περιοχής. Στα χρόνια της Τουρκιάς υπήρχαν στο χωριό δύο δρόμοι που διασταυρώνονταν στη μέση και το χώριζαν στα τέσσερα.

Ο ένας δρόμος άρχιζε από το ποτάμι, περνούσε μπροστά από την εκκλησία και στη πορεία του διασταυρώνονταν δύο φορές: Μια με τον δρόμο που περνούσε δίπλα από την εκκλησία και μια με το δρόμο του Γιδά. Από 'κει ευθεία, έκοβε στη μέση τα τσαΐρια, περνούσε μπροστά από τις καλύβες του πεθερού μου και του Παπαδόπουλου και μετά από λίγο έμπαινε στο δάσος.

Όμως, ο Σταυρός ήταν και σταυροδρόμι, γιατί από 'δω περνούσαν όλα τα καραβάνια με τα εμπορεύματα και τους ταξιδιώτες, είτε πήγαιναν κατά τη Βέροια, είτε και αντίστροφα. Αναγκαστικά θα περνούσαν από τον Σταυρό και από τη μοναδική ξύλινη γέφυρα που υπήρχε στο σημείο που κατέληγε ο δρόμος του Γιδά..

Παλαιότερα, υπήρχε κι άλλη γέφυρα, στο ΠΟΡΟ. Εκεί έσμιγε ο δρόμος του Γιδά με τον άλλο που ερχόταν απ' το Π. Σκυλίτσι. Γι' αυτό οι Τούρκοι είχαν στο Σταυρό μεγάλη αστυνομική δύναμη. Μόνο εδώ, μπορούσαν να ελέγξουν ποιοί περνούν και τι μεταφέρουν.

Οι δύο δρόμοι που αντάμωναν στο Πόρο, μετά τη γέφυρα-ρα γίνονταν ένας, που λοξά-λοξά κόβοντας στη μέση το τσιφλίκι του Σαλί Μπέη, έφτανε στο δάσος με τους φασιανούς.

Εκτός όμως απ' αυτές τις δύο μεγάλης κυκλοφορίας γέφυρες, υπήρχε και μια άλλη που τη λέγαμε Τρουμουζή, πιθανόν από κάποιον που λεγόταν Τρουμουζής και διέμενε εκεί κοντά. Απ' αυτή περνούσαν οι ραγιάδες του Ορφάτ μπέη για να πάνε στο τσιφλίκι του που ήταν απέναντι, στην τοποθεσία Ζίγγρα. Το κονάκι του Ορφάτ βρισκόταν πάνω στο ύψωμα, λίγα μέτρα πιο πέρα από την αυλή του σχολείου προς το Νοτιά.

Όλες τις γέφυρες τις φύλαγαν Αλβανοί ραγιάδες. Πρόσεχαν να μη περάσουν ζώα και γκιαούρηδες, όπως μας αποκαλούσαν και μαγαρίζαμε τα τσιφλίκια τους.

Ένας από αυτούς που φύλαγαν τη γέφυρα του Τρουμουζή, μετά την απελευθέρωση αρνήθηκε ν' ακολουθήσει τους Τούρκους κι έμεινε στο χωριό. Βαφτίστηκε Χριστιανός και πήρε τ' όνομα: Σπύρος Πετρίδης.

Αλβανός επίσης, ήταν και ο Λευτέρης ο Μαυρογέννης, αλλά δεν έμενε στο χωριό μας. Ήταν δραγάτης (Αγροφύλακας) του Σαλί μπέη στο άλλο τσιφλίκι που είχε στο Γιδά. Εκεί τον βρήκαν κρυμμένο σε μια αποθήκη οι στρατιώτες του Ελληνικού Τάγματος που απελευθέρωσαν το Γιδά.

Όταν οι στρατιώτες τον παρουσίασαν στον Ταγματάρχη, ο Λευτέρης δήλωσε ότι θέλει να μείνει στην Ελλάδα και να γίνει Έλληνας. Τότε ο Ταγματάρχης τον βάφτισε και του χάρισε ολόκληρο τ' όνομά του: Μαυρογέννης Ελευθέριος, όπως λεγόταν κι ο ίδιος.

Ήταν όμως, πολύ καλός και ήσυχος άνθρωπος, γι' αυτό και οι κάτοικοι του Σταυρού δέχθηκαν χωρίς αντιρρήσεις, να του παραχωρηθεί το κονάκι του Σαλί μπέη που είχε στο χωριό μας.

Ανάμεσα στο Μέγα δάσος και τις καλύβες του Παπαδόπουλου και του πεθερού μου, ήταν το τσιφλίκι του «Χασάν

μπέτη».

Στο σημείο αυτό θα καταχωρίσω και τις δικές μου μαρτυρίες: «Στη δεκαετία του '80, το ΤΟΕΒ κατασκεύασε έναν τοιμενταύλακα για να ποτίζουν οι αγρότες τα χωράφια τους. Αρχίζει από την δεξιά πλευρά της γέφυρας και ακολουθώντας το δρόμο που κατευθύνεται προς το κτήμα του Ζούρα, φτάνει μέχρι το στραγγιστικό κανάλι που βρίσκεται πίσω από το παλιό χοιροστάσιο του Θεοχάρη του Δεμερζίδη. Στα μισά περίπου της απόστασης, το σκαπτικό μηχάνημα ξέθαψε ένα τεράστιο πιθάρι.

Το γεγονός αυτό συνέβη μπροστά μου, γιατί εκείνη την ώρα περνούσα από κει, για να πάω στο χωράφι μας που είχαμε λίγα μέτρα πιο πέρα.

Ο συλλογισμός που εδραιώνει την πεποίθησή μου ότι, το πιθάρι εκείνο σχετίζεται με τον Χασάν μπέτη κι επιβεβαιώνει τα γραφόμενα του προ-πάππου μου, είναι ο εξής:

Οι ραγιάδες που δούλευαν στο τσιφλίκι του μπέτη, έφεραν νερό από το πηγάδι του και γέμιζαν το πιθάρι για να διατηρείται όλη μέρα δροσερό. Γι' αυτό το είχαν θαμμένο μες τη γη. Μόνο έτσι δικαιολογείται ο λόγος ύπαρξής του στη θέση που βρέθηκε».

Το πηγάδι του Χασάν μπέτη, ήταν κοντά στο δρόμο και δίπλα από το οικόπεδο του παππού μου του Κούρτου. Θυμάμαι ότι, στο εσωτερικό πέτρινο τοιχίο του, υπήρχε εντοιχισμένη μεταλλική σκαλωσιά με την οποία κατεβαίναμε μέχρι τον πυθμένα. Πέρασαν αρκετά χρόνια που το γέμισαν με άμμο και σήμερα βρίσκεται θαμμένο κάτω από τα θεμέλια του σπιτιού του Γ. Δαβόρα.

Όσο για την καλύβα του μπάρμπα Σπύρου του Πετρίδη, την πρόλαβα κι εγώ. Μάλιστα, πολλές φορές που περνούσα με τα πρόβατά μου, συναντούσα και τον ίδιο να κάθεται μπροστά στην καλύβα του.

Επειδή διαισθάνομαι ότι, ενδέχεται κάποιοι, να χαρακτη-

ρίσουν ως αυθαιρεσία και ιστορικό απόπημα, την σχετική με τα Ρουμπλούκια αναφορά του προπάππου μου, για λογαριασμό του δίνω την εξής απάντηση: Δεν ξέρω κατά πόσο, το πάντρεμα της μονοσύλλαβης Ελληνικής λέξης ΡΟΥΜ = Ρωμιοί, με την Τούρκικη LUC = τόπος με πολλά νερά, δικαιολογείται γραμματικά και συντακτικά ή αν έγινε σύμφωνα με το Οθωμανικό δίκαιο. Εκείνο όμως που ξέρω είναι ότι οι Ρωμιοί, όταν την πρόφεραν δεν εννοούσαν αυτό που ήθελαν οι Τούρκοι.

Διάβασα πολλά ιστορικά βιβλία και ξέρω πώς αιτιολόγησαν την προέλευση της λέξης «ΡΟΥΜΛΟΥΚ» οι ιστοριογράφοι: Λανθασμένα κατά την άποψή μου λένε ότι “όταν οι Τούρκοι έφθασαν στην περιοχή μας (χωρίς να αναφέρουν πότε), βρήκαν έναν ανόθευτο Ελληνικό πληθυσμό, και επειδή στο μέρος που κατοικούσαν υπήρχαν πολλά νερά, την ονόμασαν «ΡΟΥΜΛΟΥΚ».

Ακόμα και να είναι ιστορικά και συντακτικά αποδεκτή η λέξη «ΡΟΥΜΛΟΥΚ» εγώ την απορρίπτω και θα συνεχίσω να τη γράφω και να τη προφέρω όπως και οι πρόγονοί μου, δηλαδή ΡΟΥΜΠΛΟΥΚΙ. Γιατί, όταν εκείνοι την πρόφεραν αισθάνονταν υπερηφάνεια.

Με τη λέξη ΡΟΥΜΠΛΟΥΚΙ, οι Έλληνες δήλωναν σε κάθε περαστικό, φίλο ή εχθρό ότι, η ομάδα (μπουλούκι-μπλούκι) που κατοικεί σ’ αυτό το χωριό, είναι Έλληνες που κατάγονται από το Μ. Αλέξανδρο. Γι’ αυτό διατηρήθηκε τόσους αιώνες και συνεχίζει να υπάρχει μέχρι σήμερα. Αν έλειπε από τη λέξη το συναίσθημα και η πίστη των Ελλήνων, η λέξη θα χανόταν προ πολλού, όπως και τόσες άλλες.

Αργότερα, με τη συνεχή και αδιάλειπτη εκφορά της, η έννοια της λέξης ξεπέρασε τα στενά όρια του κάθε οικισμού και ταυτίστηκε με την ευρύτερη περιοχή που κατοικούνταν από ανόθευτους Έλληνες.

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες του προπάππου μου, σημείο

προσέγγισης του χωριού με την οδό που ερχόταν από το Π. Σκυλίτσι διασχίζοντας το «Μέγα δάσος», ήταν η ξύλινη γέφυρα στο σημείο ΠΟΡΟΣ (στενό πέραςμα) όπου αντάμωνε με το δρόμο του Γιδά.

Την ανωτέρω πληροφορία επιβεβαιώνει και ο συγγραφέας Γιάννης Μοσχόπουλος στο βιβλίο του (Ρουμλουκιώτικα σημειώματα 1980-1988, Β' τόμος 2004 σελ. 33,141,142 αναφέρει τα εξής: «Τα ευρήματα (υπολείμματα γεφυρών-δρόμων) του αρχαιολόγου Π. Χρυσοστόμου και οι μαρτυρίες που συγγέντωσε, επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μιας οδού η οποία είχε κατασκευαστεί νότια της Λουδιακής λίμνης (Γιαννιτσών), ώστε να λειτουργεί και ως ανάχωμα που εμπόδιζε την προς νότο επέκτασή της. Η οδός αυτή διερχόταν από τις θέσεις των οικισμών: Πέλλα, Νεοχώρι, Σχοινάς (Κανωνέα), Νησί, Σκυλίτσι (Κύνεα), Σταυρός κ.τ.λ.».

Προκειμένου να εντοπίσω και να χαράξω την πορεία των οδικών τμημάτων που καταργήθηκαν, έκανα το εξής πείραμα:

Μια μέρα που κατέβαινα από τη Βέροια, σταμάτησα στη στροφή «ΓΚΙΚΑ». Μετά στάθηκα όρθιος στη μέση του δρόμου με την πλάτη γυρισμένη προς το δ6 και με το βλέμμα μου χάραξα μια νοητή γραμμή, που ακολουθούσε την ευθεία του δρόμου που είχα πίσω μου. Διαπίστωσα ότι, το άλλο άκρο της νοητής γραμμής που χάραξα, κατέληγε στη γέφυρα «πόρος». Αυτή λοιπόν ήταν η πορεία του δρόμου που καταργήθηκε.

Το ίδιο πείραμα, επανέλαβα και από τη στροφή που υπάρχει κοντά στο γήπεδο ποδοσφαίρου. Στάθηκα πάλι στη μέση του δρόμου με την πλάτη γυρισμένη προς τα Καβάσιλα. Η νοητή γραμμή που χάραξα κατέληγε κι αυτή στην ίδια γέφυρα. Πότε όμως καταργήθηκε το τμήμα αυτό και δημιουργήθηκε η στροφή;

Την απάντηση μας την περιγράφει ο έγκριτος ιστορικός Τριανταφυλλίδης στο βιβλίο του 1995 σελ.14, 171, 128 όπου

αναφέρει:

Μετά την ήττα του τελευταίου βασιλιά της Μακεδονίας Περσέα (στη Πίδα να το έτος 168π.Χ.) «Με τη ραγδαία ανάπτυξη της Θεσ/νίκης και της Βέροιας οι Ρωμαίοι ένωσαν τις δύο πόλεις με ευθεία οδό μεταξύ τους, όπως μαρτυρούν τα «μυλιάρια» που βρέθηκαν στο Σταυρό, στο Νησί και στο Γιδά».

- Τα «μυλιάρια» ήταν μαρμάρινες στήλες μπηγμένες στο χώμα δίπλα απ' το δρόμο και έδειχναν τη χιλιομετρική απόσταση από τη Θεσ/νίκη. Σήμερα βρίσκονται στον προαύλιο χώρο του αρχαιολογικού μουσείου της Βέροιας.

Ο Ρωμαϊκός αυτός δρόμος, μετά την στροφή του γηπέδου, διέσχισε τη σημερινή πλατεία του χωριού και κατέληγε στο ποτάμι απ' όπου πάλι με ξύλινη γέφυρα περνούσε απέναντι (πίσω από το μηχανουργείο Νικολαΐδη) και ενωνόταν με τον σημερινό δρόμο στη στροφή «Λιάκου».

Την επιβεβαίωση, εκτός απ' την γνωστή διαδικασία του πειράματος και απ' αυτή την στροφή, μας την δίνουν και τα ευρήματα που δυστυχώς εξαφάνισαν οι νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν:

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι Τούρκοι, στην αριστερή πλευρά του δρόμου όπου σήμερα, βρίσκεται το κτίριο που στεγάζει τον Πολιτιστικό Σύλλογο, (πρώην Αστυνομικό Τμήμα) είχαν διώροφο κτίριο με ισχυρή αστυνομική δύναμη και απέναντι στη δεξιά πλευρά του δρόμου είχε το κονάκι του ο Σαλί μπέης. Προφανώς για να ελέγχουν τον δρόμο.

Ένα άλλο εύρημα που υπήρχε και το οποίο εξαφάνισαν οι μπουλντόζες που ισοπέδωσαν τα χωράφια, ήταν ένα πλάτωμα στη νότια υπερυψωμένη τότε όχθη του ποταμού, με διαστάσεις (πλ. 30μ και μηκ. 60μ) περίπου. Δεξιά και αριστερά υπήρχαν επικλινή αντερείσματα για ευκολότερη ανάβαση.

Στο πλάτωμα αυτό, λόγω της υγρασίας που διατηρούσε το έδαφος, εξ αιτίας του ποταμού, το χόρτο ήταν άφθονο. Γι'

αυτό βρισκόμουν εκεί συχνά, τότε με τα γελάδια και τότε με τα πρόβατά μου.

Οι στροφές (Λιάκου-εκκλησίας) δημιουργήθηκαν, όταν οι Γερμανοί κατασκεύασαν τη σημερινή γέφυρα, επειδή το 1940 οι Άγγλοι ανατίναξαν την τσιμεντένια γέφυρα που κατασκεύασε η πολιτεία λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1932. Εκείνη τη χρονιά δημιουργήθηκε και η στροφή της πλατείας.

Η κατασκευή της γέφυρας εξουδετέρωσε την αναγκαιότητα ύπαρξης των ξύλινων γεφυριών που δεν διευκόλυναν μόνο την κυκλοφορία των ανθρώπων, αλλά πολλές φορές δημιουργούσαν και σοβαρότατα προβλήματα: Όλες οι στερεές ύλες (κλαδιά, ξύλα, ξερόφυλλα) που παρασύρονταν από το ρεύμα του ποταμού συσσωρεύονταν στα ξύλινα δοκάρια της γέφυρας που ήταν μπηγμένα στο βυθό.

Όλα εκείνα τα υλικά, δημιουργούσαν ένα αδιαπέραστο τοίχος και εμπόδιζαν την ομαλή ροή των υδάτων του ποταμού, με αποτέλεσμα να υπερχειλίζουν και να κατακλύζουν τα χωράφια και τα βοσκοτόπια τους.

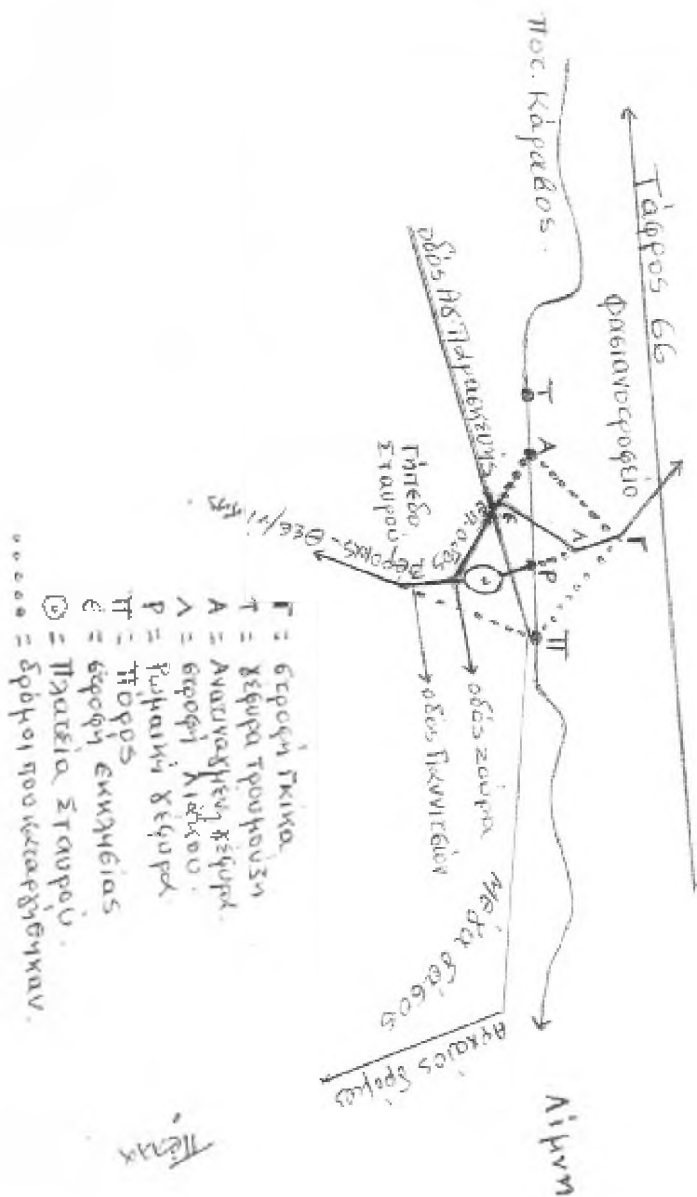
Με την έναρξη των αποξηραντικών και αντιπλημμυρικών έργων, η φαγάνα, που κατασκεύασε τη διώρυγα για να εκτρέψει τα νερά του ποταμού, (από τον “ΠΟΡΟ” προς το “ΜΗΔΕΝ”) κατέστρεψε τις γέφυρες.

Οι δαγκάνες της, προκειμένου να ανασύρουν τα δοκάρια από τον βυθό του τον αποχωμάτησαν, παίρνοντας μαζί τους και κάθε ίχνος ρίζας υδρόφυλλων φυτών (ραγάζια, μακίσια, καλάμια). Γι’ αυτό, στου Τρουμούζη και στο Πόρο, εκεί που μάθαμε να κολυμπάμε και δροσιζόμασταν τις καυτές μέρες του καλοκαιριού, για δεκαετίες ολόκληρες δεν φύτρωνε τίποτα.

Η φαγάνα, παράλληλα με το αποστραγγιστικό της έργο, δημιούργησε άθελά της δυο ωραίες πισίνες με γάργαρο και δροσερό νερό και τις δώρισε στα παιδιά του χωριού.

Τοπογραφικό Σχεδιάγραμμα

Βέροια

Η Μάχη του Σταυρού.

Οι παιδικές μνήμες δεν χάνονται ποτέ. Ζουν εγλωβισμένες στο σκοτεινό λαβυρινθο του εγκεφάλου τους και ακολουθούν τους ανθρώπους σ' όλη τους τη ζωή.

Κάποιες στιγμές όμως κατορθώνουν να δραπετεύσουν και τότε, παρουσιάζονται μπροστά τους για να δώσουν στη ζωή τους το χρώμα που ταιριάζει με τις πράξεις που έκαναν ή τις καταστάσεις που έζησαν.

Το ίδιο συνέβη και σε μένα, όταν χθες βράδυ προσπαθούσα να χαρτογραφήσω το σχεδιάγραμμα, για να εμπεδώσω την αλήθεια της ερευνητικής μου προσπάθειας, που αποκάλυπτε το ιστορικό παρελθόν του χωριού μου.

Πολλές μνήμες ξεπρόβαλλαν μπροστά μου, μεταμορφωμένες σε κόρες, ντυμένες μ' αραχνούφαντα κατάλευκα πέπλα, που μου θύμισαν γεγονότα και εικόνες που βίωσα στην παιδική μου ηλικία.

Απ' όλες, ξεχώρισα μόνο μία που την περιγράφω γιατί, εκτός από μένα ενδιαφέρει και τις επόμενες γενιές που θα ζήσουν στο Σταυρό:

Είδα την λευκοντυμένη κόρη να παίρνει τον Κωστάκη απ' το χέρι και να τον οδηγεί στα λημέρια της, εκεί που συνέβησαν τα γεγονότα και στιγμάτισαν τη ζωή του.

Ακολουθώντας τα ίχνη του, τον οδήγησε στο προαύλιο του Αγίου Γεωργίου. Η γερασμένη μουριά έστεκε αγέρωχη, λίγα μέτρα μακριά από την είσοδο της εκκλησίας. Και, παρά την ηλικία της κρατούσε ακόμη το βάρος της καμπάνας που κρεμόταν απ' το δοκάρι, στηριγμένο στα δυνατά κλαδιά της.

- Εδώ πάνω, είπε ο Κωστάκης, έστεκε ο πυροβολητής που σημάδευε τους Γερμανούς. Να! Εκεί είναι και τα λάφυρα

που άφησαν φεύγοντας, της είπε δείχνοντας με το χέρι του τ' απομεινάρια των κατεστραμμένων απ' τις φωτιές στρατιωτικών οχημάτων τους, που ήταν αραδιασμένα δεξιά κι αριστερά του δρόμου.

- Πάνω σ' αυτά ανεβαίνω κάθε φορά που περνώ από δω και μετατρέποντας την γκλίτσα μου σε πολυβόλο, συνεχίζω τη μάχη που έδωσαν οι Έλληνες αντάρτες. Μετά, γεμίζω το ντροβά μου με σφαίρες που εγκατέλειψαν οι Γερμανοί, διάσπαρτα πεταμένες στην όχθη του ρέματος, που υπήρχε στ' αριστερά του δρόμου.

«Εκεί θα σε πάω τώρα», του είπε η λευκοντυμένη εκπρόσωπος της μνήμης μου.

Φθάνοντας όμως λίγα μέτρα πριν τη γέφυρα, ο Κωστάκης ξέφυγε απ' το χέρι της συνοδού του και κατηφορίζοντας με φόρα την απότομη πλαγιά, στα δεξιά του δρόμου, έκανε πάλι μια μεγάλη τσουλήθρα πάνω στα παγωμένα νερά του ποταμού.

Εκείνη την στιγμή, η λευκοντυμένη κόρη εγκατέλειψε τον Κωστάκη κι εγώ ξαφνικά, βρέθηκα νοερά καθισμένος στο παγκάκι που υπάρχει πλάι στο μνημείο.

Εκεί, πήρα την απόφαση να κάνω μια υπέρβαση στην αντίθεσή μου για την περιγραφή της μάχης.

Στην Ημαθία, το τέλος της Γερμανικής κατοχής σημάδεψε το Σταυρό, μ' ένα γεγονός που καταχωρήθηκε στις σελίδες της ιστορίας ως «Η μάχη του Σταυρού».

Επειδή εκ πεποιθήσεως, είμαι αντίθετος με κάθε πολεμική ενέργεια που υποβιβάζει τον άνθρωπο και τον κατατάσσει στην κατηγορία των ζώων, μέχρι σήμερα αρνιόμουν. Όμως, άλλαξα γνώμη και αποφάσισα να την περιγράψω σαν ένα παραμύθι, γιατί μ' αυτό τον τρόπο, θέλω να την καταστήσω παράδειγμα προς αποφυγή:

Μια φορά κι έναν καιρό, ένας παππούς, έδωσε στον μικρό

εγγονό του μια συμβουλή: «Αν ποτέ συναντήσεις κάποιον εχθρό να βρίσκεται λιπόθυμος στο έδαφος, βοήθησέ τον να σηκωθεί και άφησέ τον να φύγει».

Μετά από χρόνια που ο μικρός μεγάλωσε και έγινε πλέον άνδρας, η μοίρα του τον έφερε αντιμέτωπο με έναν τέτοιο πολύ κακό εχθρό, που κατέλαβε και κατέστρεψε την χώρα του.

Τη μέρα όμως που ο εχθρός αποφάσισε να φύγει για τη χώρα του βαριά ταπεινωμένος, κάποιοι «φίλοι και σύμμαχοι» έδωσαν στο παλικάρι την εντολή να σκοτώσει τον εχθρό. Το παλικάρι, προτού εκτελέσει την εντολή που έλαβε, έχοντας πάντα στο μυαλό του τη συμβουλή του παππού του, θεώρησε σκόπιμο να μάθει, σε τι θα ωφελούσε ο θάνατος του εχθρού.

«Για να μη γυρίσει πίσω» του είπαν «γιατί εκεί θα γίνει θεριό ανήμερο και θα υπερασπιστεί λυσσαλέα την πατρίδα του». Τότε το παλικάρι, χωρίς δεύτερη σκέψη, υπακούοντας στην εντολή με πίστη και σεβασμό προς τους συμμάχους του, περιφρονώντας την συμβουλή του παππού του, προσπάθησε να σκοτώσει τον εχθρό, όμως δεν πρόλαβε. Ο εχθρός ανόρθωσε το ανάστημά του, σκότωσε πολλούς από τους συντρόφους του παλικαριού και έκαψε το χωριό που ήταν το ορμητήριό τους.

Μετέπειτα, σα να μην έφταναν όλα τούτα, οι σύμμαχοί του, αντί να ευχαριστήσουν τους επιζώντες για τη προσπάθειά τους, διέσπειραν ανάμεσά τους το μικρόβιο του διχασμού και τους ενέπλεξαν σ' έναν καταστροφικό εμφύλιο σπαραγμό.

Επιπλέον δε, εξ αιτίας των συμμάχων, ξυλοκοπήθηκαν άγρια, φυλακίστηκαν, εξορίστηκαν και για 35 και πλέον χρόνια έζησαν στιγματισμένοι για την πράξη τους, χωρίς να μπορούν ακόμα και να μνημονεύσουν τους συντρόφους που έχασαν.

Ο εχθρός του παραμυθιού ήταν οι γερμανοί και το παλι-

κάρι, ο καπετάν Κολοκοτρώνης με τους συντρόφους του που έλαβαν την εντολή: να στήσουν μέσα στο Σταυρό, ενέδρα κατά των Γερμανών, οι οποίοι, εκείνη τη μέρα 27 Σεπτεμβρίου 1944, ηττημένοι και ταπεινωμένοι αναχωρούσαν για τη πατρίδα τους.

Σ' εκείνη τη μάχη, ανάμεσα στους νεκρούς Έλληνες υπήρχαν και πάρα πολλοί Γερμανοί. Μεταξύ τους όμως υπήρχε μια ειδοποιός διαφορά: οι Έλληνες θυσιάστηκαν για τα ιδανικά τους μέσα στην ίδια τους τη χώρα. Ας είναι ελαφρύ το χώμα που τους σκεπάζει.

Εγώ, σαν απόγονος του παλικαριού και των συντρόφων του, θέλω να θυμάμαι τη μάχη του Σταυρού, μόνο για να τιμήσω τη μνήμη των αδικοχαμένων Ελλήνων αγωνιστών, αλλά και ως παράδειγμα προς αποφυγή.

Κατάλογος νεκρών.

1. Κολίντζας Κων/νος (Κολοκοτρώνης),
καπετάνιος του 11/16 Τάγματος Βερμίου
2. Δημητριάδης Φίλιππος
3. Ελευθεριάδης Νικόλαος
4. Ιορδανίδης Ιορδάνης
5. Ιωακεμίδης Παύλος
6. Μαυρόπουλος Αριστείδης
7. Μαρούσης Γεώργιος
8. Μαχαιρίδης Σωκράτης
9. Μπούρλας Σολομών (ισραηλίτης)
10. Ορφανίδης Αναστάσιος
11. Σαββίδης Παύλος
12. Σιούρδας Απόστολος
13. Τόκας Δημήτριος
14. Τσιτιρίδης Δαμιανός
15. Κουγιουμτζίδης Αβραάμ
16. Ασικίδης Αναστάσιος
17. Καρυπίδης Βασίλειος

Η οικονομική κρίση

Ένα δυσάρεστο γεγονός, που θα καταγράψει με τα πλέον μελανά χρώματα ο ιστορικός του μέλλοντος, είναι η οικονομική κρίση που πλήττει ανελέητα τη χώρα μας, τα τελευταία δύο χρόνια.

Επειδή πιστεύω ότι, οι επιπτώσεις στη ζωή των Ελλήνων θα είναι εξ ίσου καταστροφικές και δυσάρεστες, με αυτές του Β' Παγκοσμίου πολέμου, θεωρώ αναγκαία την ενημέρωση των επόμενων γενεών, για τα αίτια που την προκάλεσαν.

Με μεγάλη λύπη τους αφιερώνω το ποίημά μου, που δημοσιεύτηκε στην τοπική εφημερίδα «ΗΜΕΡΗΣΙΑ» στις 5 Φεβρουαρίου 2008.

Ήτανε δυο - ήτανε τρείς
ήταν ακόμη δεκατρείς
που χτίσανε τ' αμπάρι
με ζήλο και καμάρι
για το ψωμί μας.

Σπυρί - σπυρί μαζεύανε
το 'βλογημένο στάρι
ώσπου να το γεμίσουνε
ως τη κορφή τ' αμπάρι
για το ψωμί μας.

Ήρθανε δύο - ήρθανε τρείς
ήρθαν ακόμα δεκατρείς
εγγόνια και παιδιά τους
αλλά παναθεμά τους
όλοι λεχρίτες.

Σακί - σακί αδειάσανε
τ' αμπάρι ως τον πάτο
κι όταν διαπιστώσανε
πως φάγαν και τον πάτο
λάκισαν σαν τους ποντικούς
οι λωποδύτες.

Κι ακόμα οι ξεδιάντροποι
αντί ν' αυτοκτονήσουν
ανάμεσά μας τριγυρνούν
πάλι να μας ορμήσουν
κι όπως μας φάγαν το ψωμί
να φαν και τη ψυχή μας.

Μύθος ή πραγματικότητα;

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, άφησε στο Σταυρό, τα τρία πηγάδια που είναι καταχωμένα στα κονάκια των μπέηδων, ένα πηλίνο πιθάρι κι ένα μονοπάτι που φιδόσερνε από τα βοσκοτόπια της Πέτρας, μέχρι την βοηθητική δεύτερη είσοδο που διατηρούσε ο Χασάν μπέης, στη βόρεια πλευρά του οικοπέδου του.

Τα ζώα του, όταν έβγαιναν για βοσκή, προσπαθώντας να πατήσουν σε στεγνό έδαφος, χάραξαν με τις πατημασιές τους ένα μονοπάτι. Αργότερα, οι Πόντιοι που εγκαταστάθηκαν αριστερά και δεξιά του, μέχρις ενός σημείου το διατήρησαν μαζί με τους ελιγμούς του, και πάνω του διαμόρφωσαν τον σημερινό φιδογυριστό δρόμο Γεωργίου Γεννηματά.

Αυτό όμως που ενδιέφερε και απασχολούσε περισσότερο τον Κωστάκη, ήταν η περίοδος της Μακεδονικής δυναστείας για την οποία δυστυχώς, δεν είχε κανένα πειστήριο για να αποδείξει την παρουσία τους εδώ, εκτός απ' την εικόνα τους που δημιούργησε με τη φαντασία του και το δρόμο που ένω-νε την Πέλλα με την Βέροια.

Για τα κατορθώματα του Φιλίππου και του γιού του Αλέξανδρου, στην αρχή πίστευε ότι ήταν μύθοι, σαν του Ηρακλή και του Θησέα.

Την ημέρα όμως που, στα πλαίσια μιας εκπαιδευτικής εκδρομής, επισκέφτηκε τους αρχαιολογικούς χώρους της Πέλλας και της Βεργίνας, αναθεώρησε τις απόψεις του.

Έκτοτε, κάθε φορά που ανέβαινε στη τοιμεντένια στέρνα, το βλέμμα του δεν αποζητούσε πλέον τις ομορφιές της φύσης, αλλά μέσα απ' τις εικόνες που έβλεπε, προσπαθούσε ναμαντέψει τις δραστηριότητες των ανθρώπων και τη δια-

μόρφωση του χώρου..

Τραβώντας νοητές γραμμές, χαρτογράφησε την περιοχή που κατά την άποψή του ταίριαζε με την εποχή του Φιλίππου:

Ανάμεσα από τους τέσσερεις δυσδιάκριτους λοφίσκους, περνούσαν δύο δρόμοι που σχημάτιζαν τέσσερα τετράγωνα και στα πλευρά του καρφωμένο τον ποταμό Κάραβο, να κατηφορίζει σιωπηλά για να συναντήσει τη λίμνη των Γιαννιτσών που περίμενε με λαχτάρα τα νερά του, για να θρέψει κι εκείνη τα δικά της παιδιά.

Στα δύο ανατολικά τετράγωνα που έβλεπε απ' τη στέρνα, αραδιασμένα στη σειρά πλάι στο δρόμο που τα χώριζε, ήταν τα σπίτια των υπηκόων του. Στο τρίτο αριστερό λοφίσκο βορειοδυτικά, που ήταν ο ψηλότερος απ' όλους, διέκρινε τέσσερις μαρμαρίνες κολώνες που στήριζαν την οροφή του αρχαίου ναού. Στο τέταρτο τετράγωνο, στα δεξιά του ναού, βρίσκονταν τα καταλύματα του στρατού.

Δύο εκτεταμένα, πυκνόφυτα δάση, βόρεια και νότια του οικισμού, συναγωνίζονταν μεταξύ τους ποιό θ' αγκαλιάσει πρώτο το χωριό. Ενδιάμεσά τους όμως, υπήρχε ένας φαρδύς βοσκότοπος που τα χώριζε και τα εμποδίζε να το πλησιάσουν.

Η έντονη επιθυμία του να ανακαλύψει το ιστορικό παρελθόν του χωριού του, μετουσιώθηκε σε πάθος που εκδηλώθηκε με τη μορφή οραμάτων. Ο παλιός Κωστάκης, τότε γινόταν δεινός πολεμιστής που ακολουθούσε τον Φίλιππο στις εκστρατείες του και τότε εκπαιδευτής των στρατιωτών του.

Σ' ένα άλλο όραμά του, ήταν μεταμορφωμένος σε νεαρό αξιωματικό της προσωπικής φρουράς του Φιλίππου, που οργάνωνε και όλες τις κυνηγετικές του εξορμήσεις. Οι περισσότερες απ' αυτές γίνονταν εδώ, σ' αυτόν τον βοσκότοπο, ανάμεσα στα δύο δάση.

Την τελευταία φορά που είδε ένα παρόμοιο όραμα, πλησί-

ασαν -λέει- πολύ κοντά στο δάσος. Μετά, διέταξαν τους υπηρέτες να μπουν με τα σκυλιά στο δάσος κι εκείνοι απ' έξω παραταγμένοι στη σειρά, περίμεναν τα θηράματα να βγουν στο ξέφωτο για να σκοτώσουν.

Εκείνη τη φορά όμως, μαζί με τα ελάφια και τους αγριόχοιρους, πετάχτηκε και μια τεράστια αρκούδα. Ήταν ακριβώς απέναντι απ' το βασιλιά. Όταν τους είδε κοντά της αγρίεψε περισσότερο και χίμηξε κατ' ευθείαν πάνω στο βασιλιά.

Ο Κωστάκης που βρισκόταν διαρκώς δίπλα του, διατηρώντας την ψυχραιμία του, με ταχύτητα αστραπής έβγαλε το σπαθί του απ' το θηκάρι και με δύναμη το έμπηξε στο λαιμό της αρκούδας, απελευθερώνοντας το δεξί χέρι του βασιλιά από τα δυνατά σαγόνια της. «Αν καθυστερούσες ακόμη λίγο, ο βασιλιάς θα έχανε το χέρι του» είπε ο γιατρός που περιποιήθηκε τα τραύματά του.

Το δυσάρεστο αυτό γεγονός διέκοψε πρόωρα το άθλημα και τη διάθεση των υψηλών προσκεκλημένων και της ακολουθίας του βασιλιά που συγκεντρώθηκαν γύρω τους για συμπαράσταση.

Στη διάρκεια που ο γιατρός περιποιούνταν τα τραύματά του, ο Φίλιππος, ρίχνοντας το βλέμμα του πάνω στον Κωστάκη, είπε: «Σ' ευχαριστώ νεαρέ μου που μου έσωσες τη ζωή και σε συγχαίρω. Ήσουν πολύ γενναίος».

«Πρέπει όμως να παραδεχτούμε ότι πιο γενναία ήταν η αρκούδα», αποκρίθηκε κάποιος απ' την ομήγυρη, που διακρινόταν για το χιούμορ και την οξυδερkeία του.

Όλοι τότε ξέσπασαν σε γέλια, γιατί νόμισαν ότι ο σύντροφός τους αναφερόταν στο θάρρος της αρκούδας που τόλμησε να επιτεθεί σ' ένα βασιλιά σαν τον Φίλιππο.

Μόνο ο βασιλιάς που εξέλαβε τα λόγια του ως υποκριτική κολακεία, έμεινε σοβαρός και ασυγκίνητος.

Με την εύστοχη δευτερολογία του όμως, διέλυσε κάθε ενδεχόμενο πιθανής παρεξήγησης. «Προφανώς εσείς που γε-

λάσατε παρερμηνεύσατε τα λόγια μου. Εγώ εννοούσα ότι η αρκούδα θυσιάστηκε για να σώσει τα υπόλοιπα θηράματα που θα σκοτώναμε». Τότε, μαζί με τους άλλους γέλασε και ο βασιλιάς, μάλλον για να δείξει ότι τα τραύματά του δεν επηρέασαν την ψυχική του διάθεση.

Τελειώνοντας ο γιατρός, το έργο της απολύμανσης και της επίδεσης των τραυμάτων, ο βασιλιάς ανέβηκε στην άμαξά του συνοδευόμενος απ' το γιατρό και τον Κωστάκη.

«Κάντε κι εσείς το ίδιο κι ακολουθήστε μας», φώναξε.

Προορισμός τους, ήταν ο καταυλισμός που φρόντισε ο Κωστάκης να δημιουργηθεί έγκαιρα: Ήταν εγκατεστημένος πάνω στη κορυφή του ψηλότερου λοφίσκου στη σκιά δύο πανύψηλων βελανιδιών.

Η διαδικασία για την προετοιμασία του δείπνου με τους νόστιμους μεζέδες των θηραμάτων και του εκλεκτού και άφθονου κρασιού, βρισκόταν σχεδόν στα μισά.

Φθάνοντας και οι τελευταίοι απ' τους καλεσμένους, στρώθηκαν όλοι γύρω απ' τα τραπέζια. Λίγο πριν αρχίσει το σερβίρισμα των μεζέδων, ο Φίλιππος σηκώθηκε όρθιος και μετά τη συγγνώμη που ζήτησε απ' όλους, για την ολιγόλεπτη απουσία του, διέταξε τον Κωστάκη να τον ακολουθήσει.

Κατεβαίνοντας την ανεπαίσθητη πλαγιά του λοφίσκου, διανύοντας μερικές δεκάδες μέτρα με κατεύθυνση την ανατολή, σταμάτησε. Έριξε μια γρήγορη ματιά προς το νοτιά κι άλλη μια προς τα βοριά. Μετά έβγαλε απ' το θηκάρι το σπαθί του Κωστάκη και το έμπηξε στο χώμα. «Εδώ θέλω να χαράξεις ένα δρόμο με κατεύθυνση Βορρά-Νότο που ν' αρχίζει απ' το ποτάμι και να καταλήγει στο Μέγα δάσος».

Κατόπιν, στρίβοντας προς το Βοριά, συνέχισε πάλι την περπατησιά του. Ο Κωστάκης, μετρώντας ένα-ένα τα βήματά του τον ακολουθούσε. Μέχρι το σημείο που σταμάτησε μετρήσε 50.

Αυτή τη φορά έριξε το βλέμμα, μια προς τη δύση και μια

προς την ανατολή. «Δωσ' μου ένα βέλος απ' τη φαρέτρα σου» είπε στον Κωστάκη. Όταν το πήρε, το κάρφωσε δίπλα του. «Κι εδώ θέλω να χαράξεις ένα δρόμο. Το ένα άκρο του θα ενώνεται με το δρόμο που βγαίνει απ' το Μέγα δάσος, κοντά στο «Πόρο» και το άλλο άκρο του θα το συνδέσεις με το δρόμο του Διαβατού. (που περνούσε δίπλα από τα μνήματα και διασχίζοντας τη δασώδη περιοχή του Κάραβου, κατέληγε στο Διαβατό).

Σ' αυτά τα δύο ανατολικά τετράγωνα που θα δημιουργήσουν οι δρόμοι με τη διασταύρωσή τους θα εγκαταστήσεις, εκτός απ' τους δικούς σου και τους υπηκόους που θα σου στείλω» του είπε και ξαναπήρε το δρόμο της επιστροφής.

Στο σημείο που έμπηξε στο χώμα το σπαθί του Κωστάκη, σταμάτησε πάλι κι αφού το ανέσυρε το σήκωσε ψηλά και με την αιχμή του έδειξε τον καταυλισμό. «Εκεί θέλω ένα ναό για να προσφέρουν θυσίες οι υπήκοοι και να λατρεύουν τους Θεούς μας».

Κατόπιν, στρέφοντας την αιχμή του λίγο δεξιότερα, του έδειξε το τέταρτο λοφίσκο. «Εκεί, θα έρθουν τεχνίτες να κτίσουν τα καταλύματα του στρατού. Μ' αυτούς θα ελέγχεις το πέρασμα για να ξέρεις ποιος περνάει και τι μεταφέρει. Δεν πρέπει να κοιτάμε μόνο μπροστά, αλλά να φυλάγουμε και τα νότα μας» είπε κι άνοιξε το βήμα του προς τον καταυλισμό.

Το φαγοπότι, άρχισε με ένα μικρό λογύδριο και μια πρόποση του βασιλιά: «Ο νεαρός αξιωματικός που μου έσωσε τη ζωή είναι γιος του καλύτερού μου φίλου, του Αντίγονου. Για την ηρωική και γενναία πράξη του, από σήμερα του χαρίζω όλη αυτή τη περιοχή που βλέπετε γύρω σας, και σας προτείνω να σηκώσετε τις κούπες σας και να πιούμε στην υγεία του».

Η χαρά του Κωστάκη ήταν απερίγραπτη, όσο και το αίσθημα της ευθύνης που αναλάμβανε.

«Ξύπνα Αντίγоне, κάποιοι χτυπούν τη πόρτα», είπε η σύ-

ντροφός του και τον πρόσταξε να σηκωθεί. Εκείνος, πετάχτηκε αμέσως απ' το στρώμα κι έτρεξε στην εξώπορτα, ζητώντας να μάθει ποιος βρισκόταν πίσω της.

«Είμαστε απεσταλμένοι του βασιλιά. Σας ζητάει στη Πέλλα και μας διέταξε να σας συνοδεύσουμε».

«Τι να με θέλει άραγε μεσ' τ' άγρια μεσάνυχτα», σκέφτηκε ο Κωστάκης και από την ταραχή του ξύπνησε μούσκεμα στον ιδρώτα.

- Μετά λόγου γνώσεως και με αίσθημα υπερηφάνειας, καταθέτω ενώπιόν σου την ακλόνητη πίστη μου, σε ό,τι τα οράματα φανέρωσαν σε μένα, είτε μια μέρα στο κολλητό του φίλο, ο Κωστάκης.

«Μάταια προσπαθείς να με πείσεις ότι, στην προηγούμενη ζωή σου, ήσουν ένας Αντίγονος» αποκρίθηκε εκείνος.

- Όχι αγαπητέ μου φίλε. Δεν έχω τέτοιο θράσος, ούτε και σκοπό. Εγώ, απ' την πρώτη φορά που αντίκρισα τη στέρνα της «ΠΙΕΤΡΑΣ» δέκα χρόνια παρά πίσω, δεν πήγα ούτε ώρα παραπάνω. Μα, ο Αντίγονος υπήρξε, όπως και ο μονόφθαλμος ο Φίλιππος κι ο γιος του ακόμα ο Αλέξανδρος, όλοι τους δίπλα μας έζησαν. Μπορώ, λοιπόν, να μην δεχτώ την παρουσία του εδώ έστω σαν κυνηγό, αφού γνωρίζω, όπως κι εσύ, ότι το άθλημα του κυνηγού, πόσο πολύ το αγαπούσε; Εκτός κι αν πιστεύεις ότι, τα δάση μας εδώ, δεν έκρυβαν θηράματα και δεν απέδιδαν ξυλεία για τα δόρατα, τα τόξα, τα βέλη και τ' ακόντια.

Ούτε και το στρατό του μπορώ ν' αμφισβητήσω. Κι εδώ το μέρος, είχε την άπλα και το ίσιο έδαφος, για να τον εξασκήσει στην ιππασία και στην τεχνική της σάρισας.

Όμως, για να πραγματοποιηθούν όλα τούτα στο βαθμό που απαιτούσε ο Φίλιππος, ο στρατός του χρειαζόταν μια βάση με καταλύματα, αλλά και κόσμο για να καλύπτουν τις ανάγκες του, και ένα ναό για να προσφέρουν θυσίες και να λατρεύουν τους θεούς τους.

Καλύτερο σημείο απ' το λόφο αυτό, για έναν Αρχαίο ναό που ολημερίς να τον θωρεί από ψηλά ο μεγαλύτερος Θεός τους ο Ήλιος, δεν γνώρισα κανέναν άλλο, είπε ο Κωστάκης.

«Στη θέση που μου έδειξες αν υπήρχε τουλάχιστον ένα σημάδι απ' το ναό, σε διαβεβαιώνω ότι, όσα μου είπες θα τα πίστευα κι εγώ», απάντησε ο κολλητός του

- Την αλήθεια θα τη μάθεις απ' τις τρεις μαρμαρίνες κολόνες, που μεταφέρθηκαν στο μουσείο της Βέροιας μαζί με τα μιλιάρια. Αν τις ρωτήσεις, είμαι βέβαιος ότι θα σ' αποκαλύψουν τη θέση που, για πολλούς αιώνες στέκονταν όρθιες απέναντι στον ήλιο. Απ' αυτές θα μάθεις επίσης, ποιος τις γκρέμισε και ποιος τραυμάτισε τη μία και εξαφάνισε τη τέταρτη σύντροφό τους.

- Αν αυτές τις ρωτήσεις, ξέρω τα λόγια που θ' ακούσεις:

“Αυτοί που μας γκρέμισαν, αν δεν ήταν οι Ρωμαίοι
ή καμία άλλη απ' τις βάρβαρες φυλές
που πέρασαν από 'δω μετά τους Ρωμαίους:
Γαλάτες, Οστρογότθοι, Βησιγότθοι και οι Ούννοι του Ατ-
τίλα,
τότε σίγουρα οι δράστες ήτανε οι Χριστιανοί.

Μας γκρέμισαν για να στήσουν
τους δικούς τους ναούς.
Κι αν το μέρος μας δεν ήταν
ταιριαστό για τους δικούς τους

που τη πόρτα τους τη θέλουν
προς τη δύση να κοιτά,
τότε πήγαιναν αντίκρυ
απ' την πόρτα τη δική μας,

για ν' αντλούν το φως
και την αίγλη από μας.

Αν κι αυτά δε θα σε πείσουν
τότε πήγαινε στο μέρος
που 'ναι πίσω απ' το ναό
στο παλιό νεκροταφείο».

- Εκτός από μαρμάρινες ταφόπλακες και επιτύμβιες στήλες με τα ονόματα επιφανών πολιτών και ηρώων, πιστεύω ότι εκεί, υπάρχουν και αναθήματα που θ' αποκαλύψουν το ιστορικό παρελθόν του οικισμού μας, είπε ο Κωστάκης και δεν ξαναμίλησε.

«Αν είχα τη δύναμη να ερευνήσω τους τέσσερις λοφίσκους με τους γύρω χώρους, θα το έκανα με ζήλο. Στους χαλεπούς και πονηρούς καιρούς που ζούμε, η αποκάλυψη μιας ακόμα ιστορικής αλήθειας θα ωφελούσε, όχι μόνο τη Μακεδονία μας, αλλά και τις μελλοντικές γενιές που θα κατοικήσουν στο χωριό των “Τζιτζιριών”» είπε ο φίλος του.

